

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування ВННІЕ

КОВАЛИШИНА Ольга Ярославівна

Удосконалення діяльності громадських організацій на місцевому рівні

спеціальність: 281 - Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма - Публічне управління та адміністрування

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи ПУАзм-22
О. Я. Ковалишина

ТЕРНОПІЛЬ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	
1.1 Громадські організації як суб'єкти публічного управління.....	6
1.2 Теоретичні підходи до взаємодії органів влади та інститутів громадянського суспільства.....	11
1.3. Нормативно-правове регулювання діяльності громадських організацій в Україні.....	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ	
2.1. Сучасний стан та тенденції розвитку громадських організацій в Україні...21	21
2.2. Роль громадських організацій у забезпеченні розвитку територіальних громад	27
2.3. Аналіз діяльності ГО «Політичний центр» та ГО «Ведені серцем» у Вінницькій територіальній громаді.....	36
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Сучасний етап розвитку України супроводжується глибокими змінами у всіх сферах суспільного життя. Країна переживає війну одночасно з відновленням та переосмислення власної ідентичності.

В умовах, коли українці об'єднані боротьбою за незалежність, особливого значення набуває утвердження української національної та громадянської ідентичності, що є основою нової державної політики та національно-патріотичного виховання. У цьому процесі важливу роль відіграють громадські організації. Вони реалізують соціальні й освітні ініціативи, створюють умови для участі громадян у розвитку місцевого самоврядування, посилюючи демократичні інститути. На місцевому рівні діяльність громадських організацій, зокрема молодіжних, має особливе значення. Вони забезпечують практичну участь громадян у волонтерських, освітніх, культурних і патріотичних ініціативах. Це сприяє розвитку громади та формує активне громадянство.

Війна зробила громадські організації рушійною силою суспільної стійкості. Вони забезпечують гуманітарну допомогу, координують підтримку переселенців, беруть участь у відбудові громад. Багато таких ініціатив формується саме на місцях, де активні мешканці разом із владою шукають реальні рішення для людей і громади.

Отже, роль громадських організацій у сучасній Україні значно зросла, тому важливо дослідити особливості їх роботи на місцевому рівні.

Актуальність теми.

Основна проблема полягає в тому, що, попри зростання кількості громадських організацій, рівень їх інституційної спроможності залишається низьким. Часто ці організації мають обмежені ресурси, нестачу фахівців і стратегічного бачення власного розвитку. Водночас вони покликані стати партнерами органів влади у формування політик, що відповідають потребам громади. Це створює потребу в аналізі сучасного стану діяльності таких організацій і розробленні практичних рекомендацій щодо підвищення їх ефективності.

Сьогодні громадам потрібно посилювати спроможність місцевих громадських об'єднань, вибудувувати реальне партнерство з владою враховуючи європейський досвід й адаптувати його до реалій в умовах війни.

Питання ролі та ефективності діяльності громадських організацій досліджували різні науковці, серед них: В. Бакуменко, С. Телешун, Ю. Габермас. Їхні напрацювання стали теоретичною основою мого дослідження.

Мета роботи полягає в узагальненні й обґрунтуванні теоретичних засад та розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення діяльності громадських організацій на місцевому рівні.

Для досягнення мети необхідно:

- розкрити сутність і функції громадських організацій у системі публічного управління;
- охарактеризувати підходи до взаємодії органів влади та інститутів громадянського суспільства;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення діяльності громадських організацій;
- оцінити стан розвитку громадських організацій в Україні;
- вивчити діяльність ГО на конкретних прикладах;
- визначити проблеми розвитку громадських організацій та розробити напрями їх удосконалення.

Об'єкт дослідження: діяльність громадських організацій у системі публічного управління на місцевому рівні.

Предмет дослідження: механізми та інструменти удосконалення діяльності громадських організацій у системі публічного управління на місцевому рівні.

Методи дослідження.

У роботі використано системний підхід, методи аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, а також соціологічні методи, такі як опитування, спостереження й аналіз емпіричних даних.

Наукова новизна роботи полягає у поєднанні теоретичного аналізу діяльності громадських організацій із практичним дослідженням ситуації у 63 територіальних громадах Вінницької області. А також аналізом роботи двох конкретних громадських організацій. У роботі узагальнено реальний стан місцевих програм, визначено основні бар'єри розвитку громадських організацій та обґрунтовано необхідність підсилення їхньої інституційної спроможності.

Значимість отриманих результатів дані можуть бути використані громадами та органами влади для удосконалення взаємодії з громадським сектором, а також самими громадськими організаціями.

Структура роботи.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг становить 61 сторінку, з них основний текст - 57 сторінок, список використаних джерел - 4 сторінки, додатки - 5 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ.

1.1 Громадські організації як суб'єкти публічного управління.

Розвиток демократичного суспільства неможливий без активної участі громадян у процесах управління. Справжня демократія передбачає не лише участь у виборах чи підтримку державних рішень, а й постійний діалог між владою та громадянами. Вона спирається на відкритість, прозорість і відповідальність обох сторін. Влада повинна не тільки ухвалювати рішення, а й пояснювати їх людям, а суспільство брати участь у їх розробленні та контролі.

Такий зворотний зв'язок формує основу для ефективного управління. Коли громадяни мають можливість впливати на процеси ухвалення рішень, це підвищує довіру до влади і зміцнює стабільність у державі. Демократія це передусім співпраця, де кожен має право на власний голос і можливість бути почутим.

Саме тому в сучасній Україні особливого значення набуває діяльність громадських організацій. Вони стали тим інструментом, через який громадяни реалізують своє право на участь у суспільному житті. Такі об'єднання забезпечують зв'язок між людьми та державою, допомагають висловити спільну позицію, вплинути на прийняття управлінських рішень і контролювати їх виконання. Громадські організації сьогодні це не лише учасники суспільного діалогу, а й активні партнери органів влади, які сприяють розвитку громад, реалізують соціальні ініціативи та формують культуру відповідального громадянства [2]

Громадські організації є невід'ємною частиною громадянського суспільства. Їхня діяльність базується на принципах добровільності, самоврядування, рівності учасників та незалежності від політичного чи адміністративного впливу. Такі об'єднання створюються громадянами для того, щоб спільно вирішувати важливі питання, які стосуються суспільного життя, розвитку громади чи захисту прав людини. У своїй суті громадські організації

відображають прагнення людей бути не лише спостерігачами, а й активними творцями змін у суспільстві.

Їх діяльність спрямована на задоволення суспільних потреб, реалізацію соціальних ініціатив, підтримку вразливих груп населення, розвиток освіти, культури, спорту та молодіжних проєктів [2]. Через громадські організації громадяни можуть вільно висловлювати свою позицію, об'єднувати зусилля, впливати на процеси ухвалення рішень і брати участь у справах місцевого самоврядування. Такі об'єднання фактично виконують роль сполучної ланки між державою і людьми, допомагаючи налагодити постійний діалог та забезпечити ефективний зворотний зв'язок у публічному управлінні.

Саме через діяльність громадських організацій формується культура участі та громадянської відповідальності. Люди вчаться діяти спільно, висловлювати власну думку і відстоювати позицію громади. Вони розуміють, що розвиток території залежить не лише від рішень влади, а й від активності самих мешканців. Участь громадських організацій у публічному житті допомагає перетворювати управління з одностороннього процесу на двосторонній діалог. Влада і громадськість стають партнерами, які разом визначають пріоритети розвитку, обговорюють шляхи їх реалізації та несуть спільну відповідальність за результат. Такий підхід формує довіру між сторонами, зменшує ризики конфліктів і робить управління більш відкритим та ефективним.

Важливо, що громадські організації в Україні розвиваються в умовах посиленої демократизації та децентралізації. Ці процеси суттєво змінили саму філософію управління від централізованої моделі до системи, у якій громади мають більше повноважень і відповідальності. Така трансформація створила нові можливості для участі громадськості у прийнятті рішень. Громадські організації поступово перетворюються на невід'ємну частину цього процесу. Саме вони допомагають забезпечити реальну участь людей у справах держави.

Реформи останніх років відкрили для таких об'єднань більше механізмів впливу. Раніше їх діяльність обмежувалася переважно функціями

спостереження, контролю чи висловлення громадської думки. Але сьогодні вони мають можливість брати участь у повноцінному формуванні політик.

Громадські організації долучаються до консультацій, засідань робочих груп, беруть участь у підготовці стратегій розвитку територій. Вони проводять аналітичні дослідження, опитування громадської думки, готують пропозиції до нормативно-правових актів. Це свідчить, що держава поступово визнає громадський сектор рівноправним партнером у прийнятті рішень. Взаємодія між владою та громадськими організаціями стає системною і взаємовигідною. Органи влади отримують якісну експертну підтримку, а громадські об'єднання реальні інструменти впливу на політику. Це дозволяє робити управлінські рішення більш зваженими, узгодженими та наближеними до реальних потреб людей. У результаті підвищується довіра до влади, а процеси публічного управління стають більш прозорими й орієнтованими на інтереси громади.

Правові засади діяльності громадських організацій визначені Законом України №4572-VI від 22.03.2012 року «Про громадські об'єднання» [18]. Цей закон гарантує право громадян на свободу об'єднання і визначає механізми участі таких організацій у публічному управлінні. Громадські об'єднання можуть бути членами дорадчих органів при державних установах, брати участь у публічних консультаціях, надавати пропозиції до нормативно-правових актів, проводити моніторинг діяльності влади. Такі інструменти сприяють розвитку відкритого врядування, підзвітності та партнерських відносин між державою і громадянами.

Діяльність громадських організацій особливо помітна на місцевому рівні. Саме тут відбувається безпосередня взаємодія між владою і людьми, а результати рішень відчуються щодня. Місцеві громадські об'єднання допомагають мешканцям брати участь у вирішенні питань громади, пропонують ініціативи, здійснюють громадський моніторинг, беруть участь у розробленні програм розвитку територій. Завдяки цьому управління стає ближчим до людей, а громада більш згуртованою і відповідальною за власний розвиток.

Важливим напрямом діяльності громадських організацій є представництво інтересів населення. Вони виражають позицію тих соціальних груп, які не завжди мають можливість бути почутими у владних структурах. Через громадські ради, комісії чи координаційні органи представники таких об'єднань беруть участь у розробленні стратегічних документів, планів розвитку громад, ініціюють обговорення важливих суспільних питань. Це дозволяє зробити державну політику більш орієнтованою на потреби громадян.

Діяльність громадських організацій сприяє формуванню партнерських відносин між суспільством і владою. Діалог, побудований на відкритості, довірі та взаємоповазі. Це дає можливість знаходити спільні рішення у складних питаннях. Раніше громадські об'єднання часто виконували роль контролера або критика дій влади. Але сьогодні вони все частіше стають учасниками спільних проєктів, консультативних процесів і освітніх програм. Така співпраця свідчить про зрілість демократії та становлення громадянського суспільства як активного партнера держави.

Децентралізація в Україні відкрила нові можливості для участі громадських організацій у публічному управлінні. Передача повноважень громадам посилила роль місцевих ініціатив і дала змогу швидше реагувати на потреби людей. Громадські організації стали важливими учасниками цього процесу: вони збирають інформацію про потреби громади, допомагають органам влади у плануванні, залучають ресурси, навчають громадян брати участь у місцевому самоврядуванні.

Українські дослідники, серед яких і В. Бакуменко, підкреслюють, що рівень розвитку громадських організацій можна вважати показником зрілості демократії й громадянської активності населення. Активність громадських об'єднань свідчить про готовність людей брати участь у вирішенні суспільних проблем. Отже це свідчить про сформовану громадянську позицію та довіру до демократичних механізмів. Їх діяльність не лише забезпечує соціальну підтримку, а й формує громадянську свідомість, навчає людей відстоювати свої

права, брати відповідальність за спільні рішення та усвідомлювати власну роль у розвитку держави.

Також В. Бакуменко разом із І. Бондарем, В. Горником та В. Шпачуком у своїх роботах зазначали, що громадські організації відіграють подвійну роль. З одного боку, вони виконують функції соціальної стабілізації та інтеграції, а з іншого виступають рушійною силою змін. [4]. Їх думку також поділяє науковець С. Телешун [39].

Серед зарубіжних дослідників подібні ідеї розвивав Ю. Габермас. У своїх працях він доводив думку, що участь громадянських інституцій у процесах управління є обов'язковою умовою існування відкритої демократії. Ю. Габермас у теорії комунікативної дії наголошував на важливості публічного дискурсу між владою і суспільством [8].

Таким чином, у працях вітчизняних і зарубіжних учених простежується спільна думка: чим активніші громадські організації, тим стабільнішою є демократія. Вони забезпечують соціальну згуртованість, формують довіру до держави і сприяють становленню свідомого, відповідального громадянина, який бере участь у публічному управлінні не формально, а з переконання.

Отже, громадські організації сьогодні стали невід'ємною частиною системи публічного управління. Вони не лише доповнюють роботу державних і муніципальних структур, а й зміцнюють довіру до влади, сприяють розвитку місцевої демократії. Їхня діяльність є показником зрілості суспільства, у якому люди не залишаються осторонь, а беруть участь у спільному творенні майбутнього держави.

1.2 Теоретичні підходи до взаємодії органів влади та інститутів громадянського суспільства.

Взаємодія органів влади та інститутів громадянського суспільства є одним із ключових чинників розвитку демократичної держави. Вона забезпечує баланс між владними структурами та суспільством, дозволяє поєднувати державні інтереси з потребами громадян і створює умови для формування ефективної системи публічного управління. У сучасних реаліях України, де триває війна, відновлення й активна євроінтеграція, питання взаємодії держави та громадянського суспільства набуває особливого значення.

З теоретичного погляду, взаємодія між владою і громадянським суспільством розглядається в межах різних наукових підходів і моделей. Кожен із них по-своєму пояснює, як саме вибудовується діалог між державою та громадянами, якими мають бути межі впливу та відповідальності обох сторін. Один із найвідоміших і найвпливовіших у сучасній науці це комунікативний підхід Ю. Габермаса. Цей німецький філософ і соціолог вважав, що демократичне суспільство може існувати лише за умови постійного, відкритого та змістовного спілкування між владою і громадянами [9].

Габермас наголошував, що справжня демократія починається там, де влада не лише ухвалює рішення, а й веде діалог із суспільством. Він підкреслював, що громадяни повинні мати можливість не просто реагувати на дії влади, а бути безпосередніми учасниками процесу формування політики. Його підхід базується на понятті «комунікативної дії». Тобто взаємодії побудованій на довірі, рівності, аргументованій позиції та готовності почути іншу сторону. На думку Габермаса, тільки тоді, коли влада спілкується із суспільством не з позиції сили, а на основі аргументів і поваги, політичні рішення стають легітимними і підтримуються більшістю громадян.

У межах цього підходу громадянське суспільство виступає не пасивним спостерігачем, а посередником між владою і громадянами. Воно створює простір для публічних дискусій, де люди можуть відкрито обговорювати суспільно важливі теми, формувати спільну позицію й передавати її органам влади. Саме в

процесі цього діалогу, за Габермасом, народжується раціональне суспільне рішення, що відповідає інтересам більшості. Такий механізм комунікації дозволяє уникати конфліктів, підвищує довіру до влади і зміцнює демократичну культуру.

Ідеї Габермаса особливо актуальні для сучасної України. Суспільство, яке переживає складний період війни та трансформацій, потребує постійного діалогу між владою, громадянами й інститутами громадянського суспільства.

Сучасні громадські організації активно взаємодіють з органами влади через громадські ради, відкриті обговорення, публічні консультації, аналітичні центри. Завдяки цьому формується простір довіри, де голос громадян має реальний вплив на ухвалення управлінських рішень.

Ще один важливий теоретичний підхід до пояснення взаємодії влади та громадянського суспільства це системна теорія Д. Істона. Згідно з нею, політична система держави функціонує подібно до живого організму, який постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем. Її стабільність залежить від здатності сприймати запити суспільства, обробляти їх, перетворювати на рішення та повертати результат у вигляді політики. Істон називав це процесом входів і виходів політичної системи. Саме громадянське суспільство забезпечує цей рух інформації, стаючи каналом, через який до влади надходять потреби, очікування та інтереси громадян.

Громадянське суспільство в межах цієї моделі виступає як механізм зворотного зв'язку. Воно не лише передає у владні структури суспільні запити, а й пояснює громадянам мотиви та зміст прийнятих державних рішень. У такий спосіб формується двостороння комунікація між владою і людьми, яка підтримує рівновагу в політичній системі. Якщо ж цей зв'язок порушується, держава починає втрачати гнучкість, перестає чути суспільство, що призводить до зниження легітимності влади, соціального напруження і відчуження громадян від управління.

У сучасному публічному управлінні системний підхід має практичне значення. Органи влади, які налагоджують постійний зворотний зв'язок із

громадськістю, здатні швидше виявляти проблеми й ефективніше на них реагувати. Така взаємодія допомагає уникати конфліктів, враховувати інтереси різних груп і приймати рішення, що відповідають реальним потребам людей. Суспільство, своєю чергою, отримує змогу впливати на політику не через протест чи тиск, а через конструктивний діалог. Це робить публічне управління більш стабільним і передбачуваним.

Сьогодні ідеї Істона знаходять відображення у практиці українського врядування. Держава створює різні форми комунікації з громадянами: електронну демократію, відкриті консультації, онлайн-звернення, громадські слухання, платформи взаємодії «Взаємодія», «Дія.Центр», регіональні публічні ради. Ці механізми не лише спрощують доступ громадян до інформації, а й роблять управління більш прозорим і доступним. Люди отримують змогу висловлювати свою думку, відстежувати рішення влади і брати участь у їх обговоренні. У результаті політична система стає гнучкішою, а довіра до влади поступово зростає.

Варто згадати також структурно-функціональний підхід Т. Парсонса, який посідає важливе місце серед класичних соціологічних теорій управління. У його концепції суспільство розглядається як складна система, де кожен елемент виконує певну функцію для підтримання загальної рівноваги. Держава і громадянське суспільство в цій моделі це взаємозалежні підсистеми, що не можуть існувати одна без одної. Їхнє співіснування ґрунтується на розподілі ролей і взаємному доповненні, а не на конкуренції чи протиставленні.

Парсонс стверджував, що ефективність суспільства залежить від гармонії між його підсистемами. Держава забезпечує формування політики, створює норми, координує діяльність інституцій і розподіляє ресурси. Громадянське суспільство, у свою чергу, виконує соціально-комунікативну функцію. Воно об'єднує людей, підтримує моральні цінності, формує суспільну думку і здійснює моральний контроль за владою. Саме громадські організації стають носіями суспільних цінностей, що нагадують владі про потреби громади і коригують її дії відповідно до принципів справедливості, рівності та гідності.

Коли держава і громадянське суспільство взаємодіють гармонійно, формується ефективна, стійка модель врядування. Рішення в такій моделі ухвалюються не односторонньо, а на основі діалогу, узгодження та довіри. У такій системі державна влада не ізольована від громадян, а громадськість не виступає в ролі опозиції. Натомість формується партнерство, де кожна сторона виконує власну роль у забезпеченні добробуту та розвитку суспільства.

З позиції структурно-функціонального підходу громадські організації не є суперниками держави. Вони виступають її партнерами, які доповнюють державні механізми там, де влада не завжди може діяти оперативно чи гнучко.

Такі організації часто беруть на себе завдання соціальної підтримки населення, реалізації освітніх та культурних проєктів, роботи з молоддю, допомоги військовим і переселенцям. Через свою гнучкість, наближеність до людей та довіру, яку вони мають у громадах, громадські об'єднання здатні ефективніше мобілізувати ресурси, ніж державні інституції.

В українських реаліях ця теорія підтверджується практикою. У багатьох громадах громадські організації активно співпрацюють із місцевими органами влади. Таке партнерство дозволяє поєднати зусилля держави й суспільства, зміцнити соціальну згуртованість і створити реальну основу для сталого розвитку громад.

Українські науковці також розвивають власні концептуальні підходи до розуміння взаємодії влади і громадянського суспільства. Зокрема, С. Телешун підкреслював важливість інституціоналізації співпраці між державними структурами та громадськими об'єднаннями. На його думку, ефективна взаємодія можлива лише за умови, коли вона не є формальною, а базується на партнерстві, взаємній довірі та спільній відповідальності за результати. [39].

С. Телешун у своїх дослідженнях наголошував на ідеї того, що громадянське суспільство не може розвиватися без відкритої влади. А це означає прозорість, доступність інформації та підзвітність державних органів як головні умови формування конструктивного діалогу між владою і суспільством. У цьому контексті велике значення має розвиток інструментів електронного врядування,

які забезпечують не лише зручність комунікації, а й рівність усіх учасників процесу.

Питання взаємодії влади і громадянського суспільства розглядається також у межах інституціонального підходу. В ньому йдеться про те, що успішна демократія потребує розвинених інститутів, які регулюють взаємодію між державою і громадянами. Такими інститутами є громадські ради, консультативні комісії, координаційні ради, спільні робочі групи, а також постійний громадський моніторинг. Ці механізми створюють сталі канали комунікації та забезпечують вплив громадян на процеси управління.

Практика України демонструє, що інституціональні механізми можуть ефективно працювати лише тоді, коли влада зацікавлена в реальному діалозі, а не формальному залученні громадськості. Там, де існує партнерство і взаємоповага, громадські ради дійсно стають дієвими, а не символічними структурами. Це підтверджується досвідом окремих областей, де громадські організації залучені до розроблення стратегій розвитку, реалізації програм національно-патріотичного виховання, соціальної інтеграції ветеранів та молоді.

Хочу зазначити, що взаємодія між державою і громадянським суспільством є основою концепції належного врядування (good governance). Ця модель передбачає, що влада, бізнес і громадськість спільно формують політику. Та це можливо лише за умов дотримання принципів відкритості, участі, ефективності, справедливості та підзвітності. У такій системі громадські організації виступають не лише спостерігачами, а й партнерами у прийнятті рішень.

Підхід належного врядування тісно пов'язаний із європейськими стандартами управління, які Україна прагне впроваджувати у своїй практиці. Рада Європи, Європейська комісія та ПРООН у своїх документах, таких як Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. Ратифікована Законом України від 15 липня 1997 р. № 452/97-ВР наголошують, що сильне громадянське суспільство є запорукою ефективної демократії. Вони підкреслюють необхідність участі громадських організацій у розробленні

політик, реалізації реформ і контролі за їх виконанням [16]. Саме ці принципи сьогодні закладені в українських програмах реформування публічного управління та місцевого самоврядування.

У воєнних умовах значення партнерства між владою та громадянським суспільством зростає ще більше. Громадські організації стають опорою держави у сфері волонтерства, гуманітарної допомоги, підтримки внутрішньо переміщених осіб, комунікації з громадянами. Вони сприяють зміцненню суспільної єдності, підтримують моральний дух населення, беруть участь у відновленні зруйнованих громад. Така взаємодія є прикладом зрілого громадянського суспільства, здатного діяти спільно з державою у критичних ситуаціях.

Отже, аналіз теоретичних підходів показує, що ефективна взаємодія між органами влади та інститутами громадянського суспільства є передумовою стійкого розвитку держави. Успішна демократія можлива лише тоді, коли існує постійний діалог, відкритість, взаємна довіра і відповідальність сторін. Український досвід підтверджує, що партнерство між владою і громадянськими організаціями не лише підвищує ефективність управління, а й сприяє формуванню активного, свідомого громадянина, який бере участь у розвитку своєї держави.

1.3. Нормативно-правове регулювання діяльності громадських організацій в Україні.

Діяльність громадських організацій в Україні має чітке правове підґрунтя, яке забезпечує реалізацію права громадян на свободу об'єднання та участь у суспільному житті. Конституція України, закони та підзаконні акти формують комплексну систему правового регулювання, що визначає порядок створення, функціонування й взаємодії громадських об'єднань із органами державної влади та місцевого самоврядування.

Конституція України закріплює право кожного на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації. Це передбачено статтею 36, яка гарантує громадянам можливість об'єднуватися для реалізації своїх прав і свобод, захисту інтересів та участі у вирішенні питань державного і місцевого значення [27]. Це право є однією з ключових засад демократичного устрою держави і створює правову основу для розвитку громадянського суспільства.

Базовим нормативно-правовим актом, який визначає засади діяльності громадських організацій, є Закон України «Про громадські об'єднання» №4572-VI від 22 березня 2012 року [18] (далі – Закон). Він наблизив українське законодавство до європейських стандартів, замінивши застарілий Закон 1992 року. Його ухвалення стало важливим кроком на шляху до зміцнення громадянського суспільства. Він передбачає спрощену процедуру створення об'єднань, прозорі механізми їхньої діяльності та рівні права для всіх організацій незалежно від сфери чи території роботи.

Закон визначає громадське об'єднання як добровільне формування громадян, створене для реалізації спільних інтересів та досягнення суспільно корисних цілей. Він поділяє такі об'єднання на громадські організації (членські) та громадські спілки (об'єднання юридичних осіб). Обидва види мають право діяти на всеукраїнському, регіональному чи місцевому рівнях [18].

Закон закріплює принципи діяльності громадських організацій: добровільність, самоврядність, законність, відкритість і прозорість. Також

передбачає, що держава гарантує рівність усіх об'єднань перед законом і не втручається у їхню внутрішню діяльність, якщо вона не суперечить Конституції. Це положення є надзвичайно важливим у контексті демократії, адже воно забезпечує незалежність громадського сектору від політичного впливу.

Одним із ключових положень закону є стаття 21, яка визначає права громадських організацій. Вони можуть представляти та захищати права своїх членів у державних органах, брати участь у розробленні рішень органів влади, здійснювати громадський контроль, організовувати мирні зібрання, поширювати інформацію, залучати гранти та іншу фінансову допомогу для реалізації своїх програм[18]. Таким чином, закон створює умови для реальної участі громадськості у публічному управлінні.

Важливим аспектом є порядок реєстрації громадських організацій. Згідно із законом, їх реєструють територіальні органи Міністерства юстиції України. Процедура максимально спрощена та зручна. Подати документи можна електронно, а строк розгляду становить п'ять робочих днів. Таке спрощення сприяє розвитку громадських ініціатив, особливо на місцевому рівні.

Крім основного закону, діяльність громадських організацій регулюють і інші нормативно-правові акти. Зокрема:

- Закон України «Про публічні консультації» № 3841-IX від 20 червня 2024 року, який визначає порядок залучення громадськості до обговорення проєктів нормативно-правових актів [21];
- Закон України «Про доступ до публічної інформації» №2939-VI від 08 серпня 2011 року, що гарантує відкритість діяльності органів влади і надає громадським організаціям право на отримання інформації [19];
- Закон України «Про соціальні послуги» №2671-VIII від 27 вересня 2025 року, який надає ГО право виступати надавачами соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів [22].

Разом це формує цілісну базу, що підтримує участь громадських організацій у формуванні політики, розвитку громад і реалізації державних програм.

Важливу роль у нормативно-правовому забезпеченні відіграють і підзаконні акти Кабінету Міністрів України. Наприклад, Постанова «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» №996 від 3 листопада 2010 року регулює порядок утворення громадських рад при органах виконавчої влади [33]. Саме ці ради є офіційними майданчиками для співпраці між владою та громадськістю. Вони дозволяють представникам громадських організацій впливати на зміст рішень, аналізувати їх ефективність і ініціювати нові напрямки політики.

Окрім цього, діють нормативні документи, які визначають механізми державної підтримки громадського сектору. Наприклад, Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка» №1049 від 12 вересня 2018 року [31] встановлює порядок надання фінансової підтримки громадським об'єднанням через державний бюджет. Це дає можливість реалізовувати соціальні, культурні та освітні проекти на конкурсній основі, забезпечуючи рівні можливості для всіх організацій.

В умовах війни законодавство України було частково адаптоване до потреб часу. Зокрема, наказами Мін'юсту запроваджено спрощену процедуру реєстрації громадських організацій, що надають гуманітарну допомогу чи працюють у сфері оборони. Також можливе електронне подання документів, що суттєво спростило створення нових ініціатив навіть у громадах, які постраждали від бойових дій.

Варто зазначити, що законодавча база України постійно оновлюється з урахуванням європейських вимог. Важливе місце у цьому процесі посідає Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка зобов'язує нашу державу забезпечити умови для вільної діяльності інститутів громадянського суспільства, прозорість процедур фінансування і відкритість політичного процесу.

Відповідно до рекомендацій Ради Європи, у 2023 році розпочато процес розроблення нової Національної стратегії сприяння розвитку громадянського

суспільства на 2025–2030 роки. Вона має на меті створити єдину політику підтримки громадських ініціатив, зміцнення співпраці між владою і суспільством, розвиток волонтерства та залучення молоді до управлінських процесів.

На рівні регіонів питання діяльності громадських організацій регулюються місцевими програмами підтримки громадянського суспільства. Наприклад, у Вінницькій області діє Обласна цільова соціальна програма «Молодь Вінниччини» на 2021–2025 роки, яка передбачає фінансування проєктів молодіжних і громадських організацій. Такі програми конкретизують державну політику на місцях і створюють сприятливі умови для розвитку локальних ініціатив.

Таким чином, нормативно-правове регулювання діяльності громадських організацій в Україні є розгалуженою системою. Вона охоплює конституційні гарантії, закони, підзаконні акти та міжнародні зобов'язання. Ця система покликана забезпечити свободу об'єднання участь громадян у прийнятті рішень, підтримку активності громадських ініціатив та їхню взаємодію з державними структурами.

У сучасних умовах, коли Україна проходить етап реформ, відновлення і боротьби за свою незалежність, ця система стає особливо важливою. Вона не лише гарантує юридичні підстави для діяльності громадських організацій, а й створює основу для розвитку демократичного суспільства, у якому громадяни мають можливість впливати на політику, відстоювати власні права та брати участь у відбудові країни.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

2.1. Сучасний стан та тенденції розвитку громадських організацій в Україні.

В Україні громадські організації розвиваються швидко, але водночас у непростих обставинах. За останнє десятиліття цей сектор став одним із найактивніших учасників суспільних процесів. Сьогодні громадські організації не просто проводять свої ініціативи, а реально впливають на розвиток громад, соціальну стабільність і культуру участі людей у справах громади.

Активізація громадського руху в Україні особливо помітна після подій Революції Гідності 2013–2014 років. У цей час суспільство переосмислило власну роль у розвитку держави. Громадяни почали сприймати участь у громадських ініціативах як можливість реально впливати на життя держави. Від того часу кількість зареєстрованих організацій зростає, а сфери їх діяльності стають дедалі різноманітнішими.

В останні роки в Україні помітно зросла кількість громадських об'єднань та ініціатив, спрямованих на розвиток місцевих спільнот. Цей процес є природною реакцією суспільства на потребу у взаємодії, самоорганізації та пошуку рішень для локальних проблем. Громадські організації стають важливими учасниками суспільного життя. Вони об'єднують людей навколо спільних цінностей і відповідальності за добробут своїх громад.

Найбільша частина таких об'єднань діє саме на місцевому рівні. Вони працюють у сферах соціального захисту, освіти, культури, спорту, молодіжної політики, утвердження української національної та громадянської ідентичності.

Такі організації не лише реалізують окремі проекти, а й формують довіру між владою та громадянами, сприяють відкритості рішень і розвитку культури участі.

Паралельно розвиваються нові напрямки діяльності. Зокрема, зростає кількість ініціатив, що допомагають ветеранам, внутрішньо переміщеним особам, підтримують екологічні проекти, працюють над відновленням

постраждалих територій і соціальною адаптацією населення. З'являються організації, які поєднують гуманітарну, освітню та економічну роботу. Все це забезпечує країну практичними інструментами для розвитку.

Така активність громадського сектору свідчить про поступове зміцнення громадянського суспільства. Воно стає не лише спостерігачем, а й реальним партнером держави у створенні нових можливостей для розвитку суспільства і підвищення якості життя людей.

Варто окремо виділити й те, що останніми роками набирає популярності тенденція до децентралізації громадської активності. Тобто, якщо раніше більшість організацій зосереджувалася у великих містах, то тепер значна частина з них працює в громадах, в тому числі сільських та селищних. Це пояснюється процесом територіальної реформи в результаті якої громади отримали більше повноважень і ресурсів. Паралельно з цим зросла потреба у справжньому партнерстві між владою і громадянами.

На розвиток громадських організацій вплинула також війна, розпочата російською федерацією у 2014 році, та її повномасштабна фаза з 2022 року. Цей період став переломним. Саме громадські організації взяли на себе значну частину функцій держави. До них можна віднести: координацію гуманітарної допомоги, підтримку армії, евакуацію населення, роботу з волонтерами, психологічну підтримку та відновлення інфраструктури. У короткі терміни вони продемонстрували надзвичайну мобільність і спроможність до дій, чим заслужили високий рівень довіри суспільства.

За результатами соціологічних опитувань, проведених Фондом «Демократичні ініціативи» у 2024 році, більше половини опитаних громадян України довіряють громадським організаціям. Це показує, що вони стали реальною силою, якій довіряють і яка впливає на суспільні процеси.

Все це вплинуло на те, що за роки повномасштабного вторгнення громадський сектор став працювати вмотивованіше та професійніше. Сучасні організації дедалі частіше використовують структурований підхід до своєї діяльності. Вони розробляють стратегії, звітують про результати, співпрацюють

із міжнародними партнерами, впроваджують внутрішні стандарти управління. З'являється все більше фахівців, які працюють у сфері проєктного менеджменту, комунікацій, фінансів і моніторингу результатів. Це свідчить про перехід від стихійного громадського активізму до структурованого й сталого розвитку.

Паралельно зростає роль цифрових технологій. Електронна демократія стала важливим інструментом залучення громадян до публічного управління. Платформи електронних петицій, онлайн-консультацій, громадських бюджетів дозволяють кожному громадянину впливати на рішення місцевої влади. Багато громадських організацій активно використовують соціальні мережі для залучення людей, поширення інформації та проведення кампаній громадського впливу. Це зробило громадську участь більш доступною та швидкою.

Значного розвитку набули й мережеві форми співпраці. Громадські організації все частіше об'єднуються в асоціації та платформи для реалізації спільних проєктів або просування певних цінностей. Прикладом є створення Всеукраїнської організація «Сила громад», що об'єднує місцеві ініціативи для обміну досвідом і впровадження кращих практик управління. Подібні об'єднання дозволяють підсилити вплив громадського сектору на державну політику.

Окремої уваги заслуговує роль міжнародних партнерів. Програми Європейського Союзу, ПРООН, USAID, UNICEF, UN Women та інших організацій суттєво підтримували розвиток громадянського суспільства в Україні. Вони надають фінансування, експертну допомогу, навчальні можливості для представників ГО. У співпраці з ними українські організації набувають досвіду, який відповідає європейським стандартам управління та звітності.

Але попри позитивну динаміку, громадський сектор стикається з низкою викликів і проблем. Серед них: нерівномірність розвитку між регіонами, залежність від зовнішнього фінансування, нестача кадрових ресурсів та низький рівень залучення громадян у невеликих громадах. Часто діяльність місцевих

організації обмежується ентузіазмом кількох активістів, а нестача підтримки з боку влади гальмує реалізацію навіть перспективних ініціатив.

Важливою проблемою залишається формалізація участі громадськості. У деяких випадках створюються дорадчі органи при владі, які не мають реального впливу на ухвалення рішень. Такі форми співпраці залишаються просто показовими і не дають результату. Для подолання цього потрібна зміна підходів: від формального залучення до справжнього партнерства, заснованого на взаємній довірі та спільній відповідальності.

Ще однією тенденцією є розвиток молодіжних громадських організацій, які активно працюють у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, волонтерства, екології та інклюзії. Молоді люди дедалі частіше створюють власні ініціативи, що поєднують класичну громадську діяльність із сучасними медіа-інструментами. Це формує нову генерацію активних громадян, які мислять креативно. Вони працюють у команді та сприймають участь у житті громади як невід'ємну частину власної відповідальності.

Не менш важливим є зростання числа громадських об'єднань національно-патріотичного спрямування. У контексті війни вони виконують надважливу місію: формування української національної та громадянської ідентичності, підтримка морального духу населення, збереження історичної пам'яті і сприяння єдності суспільства. Їх діяльність поєднує просвітництво, освітні проекти, роботу з молоддю та участь у державних програмах у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності.

Показовим є те, що все більше громадських організацій долучаються до державних і регіональних програм співпраці. Наприклад, у багатьох областях діють координаційні ради при військових адміністраціях, куди входять представники громадських об'єднань. Такі ради допомагають узгоджувати дії у сфері гуманітарної політики, волонтерства, освіти й патріотичного виховання. Це приклад реальної інтеграції громадського сектору у систему публічного управління.

Щоб оцінити реальний стан програмної підтримки ГО на місцевому рівні, розглянемо ситуацію у Вінницькій області. Станом на 2025 рік з 63 територіальних громад регіону чинні місцеві програми, які включають в себе пункти по підтримці діяльності громадських організацій виявлено у 17 громадах. У 40 громадах програми відсутні або перебувають на етапі проєктів. Показники поки не можна назвати високими, однак вони демонструють позитивну динаміку. У порівнянні з 2024 роком кількість громад, які мають такі програми, зросла приблизно на 30%. Тому можна вважати, що певний ріст існує.

Дані зібрано мною шляхом офіційних запитів до органів місцевого самоврядування та опрацювання отриманих відповідей.

На карті Вінницької області можна побачити стан програм у громадах (Рис.2.1).

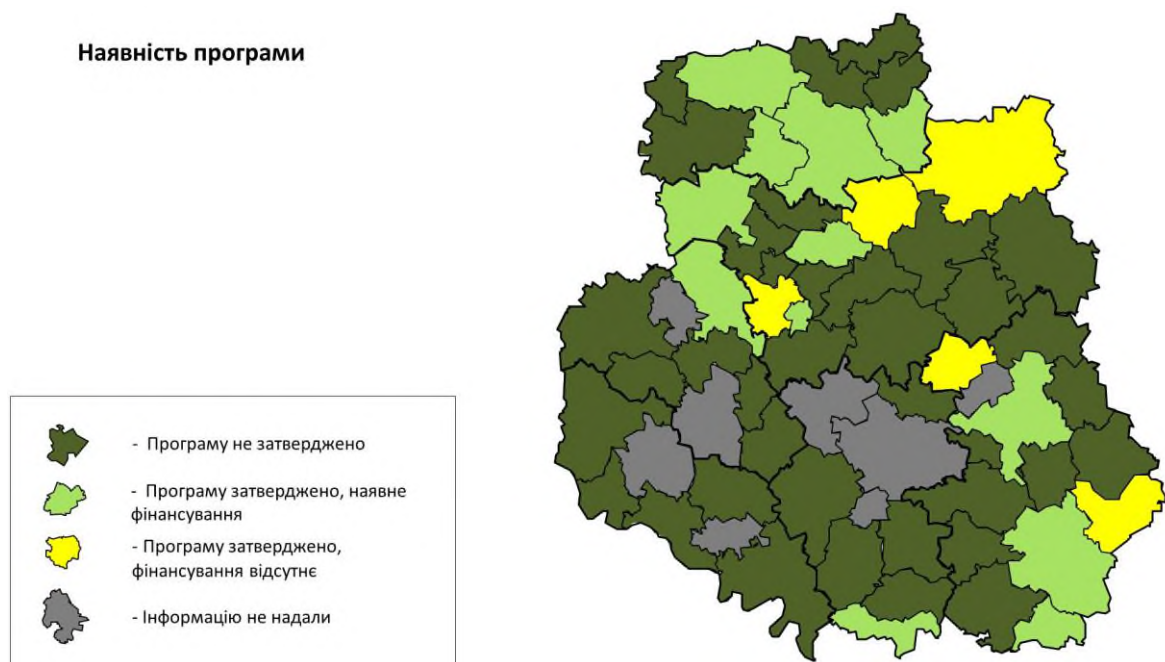

Рис. 2.1. Розподіл територіальних громад Вінницької області за наявністю місцевих програм підтримки ГО.

Джерело: сформоване автором на підставі відповідей від територіальних громад.

Отримані результати показують реальний рівень інституційної підтримки ГО на місцевому рівні. Це важливо для розуміння тенденцій, описаних у цьому розділі, і стане підґрунтям для аналізу ролі ГО у розвитку громад у підрозділі 2.2.

Загалом розвиток громадських організацій в Україні свідчить про поступове становлення зрілого громадянського суспільства. Вони стали

важливим елементом соціальної стабільності, інструментом взаємодії між владою і людьми, ініціаторами реформ і демократичних перетворень. Сучасні тенденції демонструють перехід від етапу кількісного зростання до якісного зміцнення організаційної спроможності, формування партнерських мереж і підвищення довіри громадян до інститутів громадянського суспільства [6]

Отже, нинішній етап розвитку громадських організацій в Україні характеризується активізацією їхньої діяльності, зростанням авторитету в суспільстві та поглибленням співпраці з органами влади. Незважаючи на труднощі воєнного часу, громадський сектор продовжує розвиватися. Він демонструє зрілість, гнучкість і здатність відповідати на виклики сучасності.

Саме громадські організації сьогодні є тим середовищем, яке підтримує демократичний розвиток держави, сприяє єдності суспільства і допомагає громадянам відчувати власну причетність до майбутнього України.

2.2. Роль громадських організацій у забезпеченні розвитку територіальних громад.

Розвиток територіальних громад це не лише процес передання повноважень на місця. Це насамперед здатність людей самоорганізовуватися, брати відповідальність і діяти разом. Сучасна громада це простір, де формується довіра, співпраця і готовність до спільних рішень. Саме громадські організації допомагають перетворити ці ідеї на реальні механізми.

Після реформи децентралізації громади отримали значну автономію. Але повноваження без активності людей не дають результату. Громадські організації стали тими, хто допомагає місцевій владі налагодити комунікацію з жителями. Вони виступають своєрідним посередником між владними рішеннями і потребами громади. Саме через них мешканці можуть впливати на розвиток території не лише через вибори, а й щоденно.

У багатьох громадах громадські об'єднання стали повноцінними партнерами місцевої влади. Вони беруть участь у плануванні розвитку територій, допомагають визначати реальні потреби мешканців і знаходити способи їх задоволення. Саме громадські організації часто ініціюють створення стратегічних документів, беруть участь у підготовці планів соціально-економічного розвитку, місцевих програм освіти, екології чи молодіжної політики. Вони стають майданчиками, де влада і громада можуть зустрітися, обговорити проблеми й знайти компроміси.

Окремо хочу приділити увагу темі участі громадських організацій у плануванні та розробці цільових соціальних програм розвитку в громадах, зокрема програм підтримки молодіжної політики та політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності про які було описано у підрозділі 2.1. В теперішній час це надзвичайно важливо та актуально. Адже як зазначали Л. Абрамов та Т. Азарова [1], що громадські організації підсилюють прозорість і відкритість політики, зміцнюють довіру до демократичних цінностей, стримують природну тенденцію влади до розширення повноважень. Ефективнішою є не конфронтація, а співпраця на чітких засадах

розмежування функцій держави і суспільства. Саме така модель забезпечує поступальні зміни і якісні рішення. [1]. Вони передбачили, що вплив ГО зростатиме завдяки вимогам ЄС щодо дотримання демократичних норм, визнанню ГО рівноправними партнерами у виробленні політики та підвищенню етичних стандартів оцінки влади громадянами. Водночас органи влади мають створювати стабільні правові і фінансові умови, інститути взаємодії та реальні механізми підтримки громадських організацій, а також забезпечувати прозорість цільових програм і їх незалежну оцінку [1].

І це виявилось дійсно правдою в наш час, адже громадські активісти організовують громадські слухання, круглі столи, опитування, консультації з жителями, щоб зібрати думку людей і донести її до органів влади. Це дає можливість побачити ситуацію ширше й приймати рішення, які відповідають реальним очікуванням громади. У таких випадках влада перестає діяти «з кабінету» та починає чути тих, для кого ці рішення ухвалюються. І це підтверджується сучасною практикою. Наприклад, у 2025 році ГО «Політичний центр» організувала круглий стіл «Молодіжна політика громади», на якому представники молоді, експерти та місцева влада спільно напрацювали пропозиції до обласної програми. Такі формати дозволяють отримати реальний зворотний зв'язок від жителів і підвищують якість рішень.

Коли в громаді є сильна й активна організація, владі простіше працювати з людьми. Вона отримує партнера, який розуміє місцевий контекст і має довіру населення. Так формується нова культура управління на основі діалогу, участі й спільної відповідальності.

Роль громадських організацій проявляється не лише у стратегічних документах, а й у щоденних змінах у громаді. Саме вони ініціюють прибирання територій, озеленення, облаштування просторів. Наприклад, ГО «Ведені серцем» разом з волонтерами систематично організовує толоки та благоустрій територій у Вінницькій громаді, зокрема облаштування безпечних зон відпочинку та допомогу у відновленні укриттів у школах.

Громадські організації часто помічають проблеми раніше, ніж чиновники. Вони реагують швидше і гнучкіше. Підтвердженням цього є діяльність ГО «Ведені серцем», яка у 2024-2025 роках провела серію благодійних заходів та зборів для забезпечення військових медичними рюкзаками, турнікетами та іншим спорядженням. Такі ініціативи демонструють здатність громад оперативно закривати важливі потреби.

Завдяки таким прикладам у громадах формується активне середовище. Люди бачать, що невелика ініціатива може стати початком великих змін. Це створює мотивацію діяти і залучатися до життя громади.

Роль громадських організацій проявляється не лише у великих проєктах чи стратегічних документах, а й у повсякденному житті громади. Саме вони ініціюють ремонти шкіл чи клубів, створення молодіжних просторів або місць відпочинку. Іноді це починається з простої ідеї кількох активістів, але поступово до неї долучаються десятки людей, підприємці, місцева влада. До прикладу можна привести ГО «Квадратура», яка ініціювала створення у Літинській територіальній громаді молодіжного простору. Їм вдалось це організувати завдяки перемозі у грантовій програмі від «ВідноваЮа». Після отримання гранту місцева влада побачила, що зміни дійсно відбуваються і прийняла рішення виділити кошти на дофінансування та облаштування простору.

Такі приклади демонструють, як у громадах формується активне середовище. Люди вчать не чекати, а діяти. Вони бачать, що навіть невелика ініціатива може стати результатом спільної праці. Це створює зовсім інший настрій: замість байдужості - гордість за свій внесок і бажання продовжувати. Там, де з'являються такі активні осередки, громада поступово стає сильнішою, згуртованішою і впевненішою у власних силах.

У сфері розвитку молоді громадські організації також відіграють важливу роль. У 2025 році Молодіжний конгрес Вінниччини у партнерстві з ГО «Політичний центр» провів форум «Молодь не поза політикою», який об'єднав молодих лідерів з різних громад області для створення спільних ініціатив. Такі події формують середовище молодіжного лідерства.

Освітні та креативні ініціативи ГО також сприяють згуртованості громади. Показовим є проєкт «Ангели пам'яті», організований ГО «Ведені серцем» у молодіжному центрі «Квадрат», де волонтери та молодь виготовляли символічні ангели пам'яті для передачі військовим. Такі заходи поєднують творчість, волонтерство та патріотичне виховання.

У економічній сфері ГО часто стають рушіями ініціатив. Вони підтримують малий бізнес, створюють нові простори та проєкти. Наприклад, у Вінниці соціальне підприємство «Джерело краси», створене у партнерстві з ГО «Джерело надії України», спрямовує частину прибутку на підтримку жінок, які постраждали від насильства. Це приклад того, як громадські ініціативи поєднують соціальний ефект та економічну сталість.

Завдяки участі у грантових програмах ГО приносять у громади нові можливості. Молодіжні простори, громадські майстерні, навчальні платформи. Усе це результати проєктів, реалізованих за підтримки донорів.

У багатьох випадках саме громадські організації першими реагують на кризові ситуації не чекаючи офіційних рішень. Вони мобілізують ресурси, залучають донорів, шукають партнерів, координують взаємодію між владою, бізнесом і громадянами. Їхня оперативність і гнучкість часто дозволяють діяти ефективніше, ніж державні структури, що мають складні бюрократичні процедури.

Громадські організації вміють реагувати швидко й творчо. Вони бачать можливості там, де інші бачать лише проблеми. Коли у громадах бракує коштів чи державної підтримки, саме ГО шукають альтернативні джерела фінансування, налагоджують співпрацю з підприємцями, звертаються до благодійних фондів. Вони здатні об'єднати ресурси, яких окремо немає ні у влади, ні у бізнесу, ні у громадян. Все перелічене дозволяє розширювати можливості для розвитку, модернізувати інфраструктуру, підтримувати освіту, культуру та підприємництво.

Залучення грантових коштів та міжнародної технічної допомоги є одним із найпомітніших проявів впливу громадських організацій на розвиток громад.. Це

і додаткове фінансування, і реальний інструмент посилення спроможності громад самостійно розв'язувати свої проблеми.

Завдяки участі в міжнародних програмах громади поступово вчаться працювати за новими стандартами: звітувати, планувати, оцінювати ефективність. Це формує зовсім іншу культуру управління. Водночас гранти дають поштовх для народження власних локальних ініціатив: після реалізації одного проєкту громада часто створює новий, шукає партнерів і поступово стає самостійною у сфері місцевого розвитку.

Таким чином, громадські організації не просто залучають ресурси. Вони приносять у громаду досвід, зв'язки й управлінські навички, які залишаються навіть після завершення проєктів. Це їхній найбільший внесок у розвиток - створення активного, спроможного середовища, де люди вірять у власні сили і знають, як їх реалізувати.

Серед найактивніших донорів, які підтримують місцеві проєкти можна виділити: ПРООН, ISAR "Єднання", Європейський Союз, Український культурний фонд, U-LEAD з Європою. У межах цих програм громади створюють молодіжні простори, громадські майстерні, навчальні платформи, ініціюють еко-проєкти. Грантова діяльність не лише покращує інфраструктуру, а й змінює мислення мешканців, адже вони бачать, що спільна праця приносить результат.

Важливо й те, що через громадські організації місцеві жителі отримують цінний досвід самоорганізації. Це і участь у проєктах та заходах, і навчання спільним діям. Коли мешканці разом пишуть грантову заявку, організують захід, облаштовують простір чи вирішують побутову проблему, вони вчаться планувати, домовлятися, розподіляти обов'язки, оцінювати результати.

Такий досвід поступово формує нову модель поведінки. Люди розуміють, що від їхніх дій щось залежить. З часом це перетворюється із простою активністю на стиль життя громади. Вона починає мислити колективно: «якщо ми зробили одне, то зможемо й більше». Так народжуються нові ініціативи, нові команди, а головне це відчуття спільної відповідальності.

Самоорганізація, яку підтримують громадські організації, має довготривалий ефект. Навіть після завершення проєкту чи грантової підтримки цей досвід не зникає. Він залишається у вигляді знань, контактів, командної згуртованості. Саме з таких ініціатив поступово формується активний кістяк громади. Це люди, які здатні брати на себе ініціативу, вести за собою інших і підтримувати стабільний розвиток навіть у складних умовах.

Велике значення має і освітньо-просвітницька функція громадських організацій. Саме через освіту громади отримують нових лідерів, ініціативних людей і свідомих громадян. Громадські організації проводять тренінги, семінари, воркшопи, лекції. Вони навчають людей тому, як працює місцеве самоврядування, як впливати на рішення, як відстоювати інтереси громади відкрито й законно.

Такі навчання часто мають практичний характер. Тобто це справжні інструменти, які люди можуть одразу застосувати. Наприклад, як підготувати проєкт на громадський бюджет, як написати звернення до ради, створити петицію, чи як ефективно організувати власну ініціативу. Учасники навчаються комунікувати з владою, працювати в команді, презентувати свої ідеї.

Важливим напрямом роботи є навчання молоді. Громадські організації допомагають їй розвивати власні ініціативи, створювати молодіжні ради, клуби, волонтерські команди. Молоді люди вчаться брати відповідальність і бачити громаду як простір можливостей, а не лише місце проживання. Для старшого покоління такі програми це шанс залишатися активними, ділитися досвідом і брати участь у змінах.

Не менш важливою є інформаційна функція громадських організацій. У сучасних умовах саме вона допомагає громадам залишатися поінформованими, спокійними та згуртованими. Громадські організації не лише передають новини чи повідомлення, а й пояснюють, що стоїть за рішеннями влади, чому ухвалюються ті чи інші програми, як ці зміни впливають на життя людей.

Вони проводять інформаційні кампанії, публічні зустрічі, онлайн-трансляції, круглі столи, де доступно роз'яснюють суть державних і місцевих

рішень. Часто саме завдяки таким поясненням люди розуміють, як користуватись певною послугою, оформити допомогу, долучитись до участі в громадському бюджеті чи отримати соціальну підтримку. Це робить громаду більш обізнаною і зменшує кількість непорозумінь між владою та населенням.

Важливо й те, що громадські організації допомагають боротися з дезінформацією і панічними настроями, особливо під час війни. Вони поширюють перевірену, достовірну інформацію з офіційних джерел, пояснюють, як відрізнити фейки, як реагувати на чутки, як діяти у кризових ситуаціях. У багатьох громадах саме через сторінки ГО у соціальних мережах люди отримують актуальні повідомлення про безпеку, волонтерські ініціативи чи зміни у роботі місцевих служб.

Крім цього вони допомагають органам місцевого самоврядування ефективніше взаємодіяти з людьми - доносити позицію влади простою мовою, а владі передавати запити і проблеми від громади. Така двостороння комунікація підвищує рівень довіри і зменшує соціальну напругу.

Особливо цінною ця функція є в умовах воєнного стану, коли достовірність і швидкість інформації можуть впливати на безпеку людей. Громадські організації допомагають координувати волонтерські ініціативи, повідомляють про гуманітарну допомогу, зміни в евакуаційних маршрутах чи потреби військових. Завдяки цьому мешканці громад відчують, що не залишилися сам на сам із проблемами, а є частиною великої спільноти, яка підтримує і піклується про них.

У громадах, де активно працюють громадські організації, відчувається інший рівень довіри. Люди знають, що можуть впливати, а влада, що є з ким радитись. Тут частіше ухвалюються спільні рішення, менше конфліктів і більше реальних результатів. Навіть невеликі ініціативи, такі як створення скверу чи облаштування укриття, стають прикладом того, як спільна праця об'єднує.

Дослідження ПРООН та Фонду «Демократичні ініціативи» показують, що в громадах із потужним громадським сектором рівень задоволеності життям значно вищий. Там краще налагоджений діалог із владою, активніше

розвивається волонтерство, а люди більше довіряють один одному. Це ще раз підтверджує: розвиток громади починається не з інфраструктури, а з людей, які здатні діяти разом.

Отже, громадські організації сьогодні це не просто активісти чи волонтери. Це партнери влади, посередники між державою і людьми, джерело довіри і розвитку. Вони формують нову культуру співпраці у громадах, де кожен може впливати, допомагати, змінювати. Без їхньої участі реформа децентралізації не дала б очікуваного результату. Саме через громадські організації громади отримують реальний зміст, стають спільнотами, здатними мислити і діяти разом.

2.3. Аналіз діяльності ГО «Політичний центр» та ГО «Ведені серцем» у Вінницькій територіальній громаді.

Аналіз роботи громадських організацій показує, як на місцевому рівні реально функціонує громадянське суспільство.. Події та ініціативи, які здаються окремими, насправді входять у спільний процес розвитку громади. Йдеться про участь мешканців у розвитку власної громади. На прикладі таких об'єднань видно, як принципи публічного управління переходять у практику: ідеї стають діями, а мешканці стають учасниками змін.

Дослідження конкретних прикладів дозволяє побачити не лише цифри чи формальні звіти, а передусім людей, які стоять за ініціативами. Вони створюють середовище, де народжуються рішення, об'єднуються зусилля, формуються нові цінності. Аналіз їхньої роботи допомагає зрозуміти, які підходи до громадської участі є дієвими, які проблеми виникають, і що саме робить організацію успішною.

У Вінницькій територіальній громаді особливо помітними є дві громадські організації: «Політичний центр» і «Ведені серцем». Вони працюють у різних напрямках, однак переслідують схожі цілі. «Політичний центр» більше працює з молоддю, освітою та розвитком громадянської свідомості. «Ведені серцем» зосереджуються на допомозі військовим, підтримці родин захисників та розвитку волонтерства.. Разом вони створюють приклад того, як різні ініціативи можуть працювати в одному напрямі на користь громади та держави.

Обидві організації стали прикладом ефективної взаємодії влади та громадянського суспільства. Вони активно співпрацюють із навчальними закладами різних рівнів, молодіжними консультативно-дорадчими органами та іншими організаціями. Цей формат доводить, що різні інституції громадянського суспільства здатні ефективно працювати разом. Їх об'єднує спільна мета: розвиток, зміцнення ідентичності та довіри.

Аналіз діяльності цих двох організацій дає змогу побачити практичний бік публічного управління, коли рішення формуються в реальних умовах. Це наочний приклад того, як громадські ініціативи можуть стати основою стійкості

суспільства та розвитку місцевого самоврядування навіть у складних умовах війни.

Громадські організації «Політичний центр» та «Ведені серцем» працюють у Вінницькій територіальній громаді та реально впливають на розвиток місцевого життя. Їх об'єднує спільна ідея - це діяти для людей і разом з людьми. Обидві організації стали прикладом активної участі громадян у реалізації державної політики на місцевому рівні, особливо у сфері національно-патріотичного виховання.

Їхня діяльність тісно пов'язана з Департаментом соціальної та молодіжної політики Вінницької обласної військової адміністрації. Очільники обох організацій входять до Координаційної ради у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності при Вінницькій обласній адміністрації. Цей дорадчий орган об'єднує активних громадських діячів, представників освіти, культури, молоді та військових структур. Саме тут формується спільне бачення розвитку політики області.

Завдяки цій співпраці громадські організації мають можливість висловлювати свої ідеї та брати участь у прийнятті рішень. Їхні пропозиції враховуються під час підготовки програм і заходів, спрямованих на виховання молоді, підтримку ветеранів, розвиток волонтерства та формування громадянської свідомості.

Співпраця між владою і громадським сектором має практичний характер. Обидві ГО залучаються до організації обласних форумів, круглих столів, тренінгів, акцій пам'яті, благодійних зборів. Разом із Департаментами вони розробляють ініціативи, проводять інформаційні кампанії, популяризують українську культуру, історію та державну символіку.

Такі форми співпраці створюють спільний простір дій. У ньому кожна сторона виконує свою роль: влада забезпечує ресурсну та адміністративну підтримку, а громадські організації залучають людей, формують ініціативи, доносять ідеї. Це дозволяє уникати формальності та робить процес публічного управління більш відкритим і ефективним.

Більш детально проведемо аналіз роботи громадської організації «Політичний центр».

Громадська організація «Політичний центр» це незалежне об'єднання молодих активних громадян, яке працює у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Організацію створили у січні 2024 року студенти кількох вінницьких закладів вищої освіти: педагогічного, технічного, аграрного університетів та коледжу економіки і підприємництва ЗУНУ. Її діяльність базується на принципах добровільності, самоврядування і відкритості. Головною місією є розвиток національної свідомості українців через освіту, просвіту та активну громадянську участь. Девіз організації: *«Ідея понад усе»*.

Основними напрямками роботи «Політичного центру» є національне виховання, громадянська освіта та формування політичної культури. Організація проводить заходи, спрямовані на популяризацію української історії, культури, мови, а також формування патріотичної позиції серед молоді. Значну увагу приділяють розвитку оборонної свідомості, медіаграмотності та антикорупційної культури.

Щороку команда бере участь в організації форумів і заходів, які проводяться спільно з Департаментом соціальної та молодіжної політики Вінницької обласної військової адміністрації. Це, зокрема, чотириденний Обласний історико-краєзнавчий табір «Гартуємось віками». Під час заходу учасники напрацьовували пропозиції до нової Обласної програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на 2026–2030 роки. Голова організації Микола Кирилюк був не лише співорганізатором табору, а й модератором однієї з робочих груп, присвяченої громадянській освіті.

Організація також реалізовує низку власних проєктів, серед яких: Форум «Армія – єдина гарантія національної безпеки України», освітня серія «Шлях самостійності», а також програми для закладів освіти «Громадська активність в Україні» та «Національна безпека і кіберзахист даних». Ці ініціативи спрямовані на розвиток у молоді відповідальності, критичного мислення та розуміння ролі кожного громадянина у захисті держави.

Організація активно долучається до національно-патріотичних заходів. Її члени беруть участь у підготовці подій до визначних дат, пов'язаних із державотворенням України: Дня Соборності, Дня Гідності та Свободи, Дня захисників і захисниць України. Вони проводять акції пам'яті, зустрічі з ветеранами, публічні лекції та відкриті діалоги між владою і громадою. Метою цих заходів є нагадати молоді, що історія, культура і мова — це не абстрактні поняття, а частина нашої ідентичності й повсякденного життя.

Як уже зазначалося, голова ГО «Політичний центр» бере участь у роботі Координаційної ради у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності при Вінницькій обліській адміністрації. Він виступає ініціатором створення подібних рад і в інших територіальних громадах області.

Для порівняння проведемо аналіз роботи громадської організації «Ведені серцем».

Громадська організація «Ведені серцем» була створена у квітні 2021 року у місті Вінниця. Це неприбуткове об'єднання громадян, що виникло з ініціативи ветеранів та волонтерів, які прагнули допомагати людям, підтримувати військових і розвивати культуру взаємопідтримки у громадах. Організація діє на принципах добровільності, відкритості й партнерства. Її основна мета це захист прав, соціальна підтримка та розвиток ініціатив, спрямованих на утвердження української національної ідентичності.

Головою організації є Юлія Олександрівна Щербань, військова за досвідом, громадська діячка й ініціаторка багатьох волонтерських і освітніх проєктів. Саме її особистість та авторитет визначили характер діяльності організації: поєднання патріотичного виховання, підтримки ветеранів, допомоги армії та просвітницької роботи.

Згідно зі статутом організації, основними напрямками роботи є:

- надання моральної, матеріальної та правової підтримки військовослужбовцям, ветеранам і членам їхніх родин;
- отримання та розподіл гуманітарної допомоги серед осіб, які постраждали від війни;

- сприяння органам влади у формуванні соціальної політики, що враховує інтереси захисників;
- участь у розробленні нормативно-правових актів і програм соціального захисту;
- проведення інформаційних і виховних кампаній, спрямованих на розвиток громадянської свідомості.

Організація активно співпрацює з органами влади, зокрема з Департаментом соціальної та молодіжної політики Вінницької обласної військової адміністрації. Голова ГО «Ведені серцем» також бере участь у роботі Координаційної ради з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності при Вінницькій обласній адміністрації. Разом із колегами з інших організацій її члени обговорюють ідеї, що стосуються молоді, патріотичного виховання та підтримки військових.

З перших днів повномасштабного вторгнення команда «Ведені серцем» займається волонтерською діяльністю: організовує збори для підрозділів Збройних сил України, територіальної оборони, проводить акції допомоги для ветеранів і внутрішньо переміщених осіб. На сторінках організації у Facebook можна знайти повідомлення про відправку технічного обладнання, продуктів, медикаментів, а також ініціативи, спрямовані на психологічну підтримку військових.

Крім волонтерства, організація реалізує освітні та культурні ініціативи. Наприклад, за участі її членів у Вінниці було проведено фотопроєкт «Що тримаю біля серця», присвячений Дню захисників і захисниць України. Такі заходи спрямовані на те, щоб через людські історії показати силу, мужність і цінність українських воїнів, формуючи повагу до захисників серед молоді.

У 2024–2025 роках організація зосередилася також на розвитку інформаційної безпеки та громадянської освіти. Члени ГО проводили зустрічі зі школярами, тренінги з мінної безпеки та уроки про важливість громадянської відповідальності. Такі ініціативи допомагають формувати покоління молоді, яке розуміє цінність власної держави та роль кожного у її захисті.

Важливим напрямом є і співпраця з іншими громадськими ініціативами, благодійними фондами та освітніми закладами. ГО «Ведені серцем» часто виступає партнером або співорганізатором спільних подій. Це і круглі столи і дискусії до благодійних ярмарків та акцій пам'яті. Такий підхід дозволяє об'єднувати ресурси, обмінюватися досвідом і робити діяльність організації більш масштабною.

Джерелами фінансування ГО є членські внески, благодійна допомога, гранти та партнерські проєкти. Організація офіційно має право отримувати гуманітарну допомогу з-за кордону й передавати її особам, які потребують підтримки. Це підтверджено у її статуті. Саме завдяки залученню грантових ресурсів і міжнародної технічної допомоги вона може реалізовувати нові програми, зокрема для ветеранів, молоді та осіб, які пережили окупацію.

Таким чином, ГО «Ведені серцем» це приклад сучасної організації, яка об'єднує у своїй роботі патріотизм, практичну допомогу та просвітницьку діяльність. Вона діє не заради звітів, а заради людей, і тому користується довірою у громаді. Її діяльність показує, як волонтерська ініціатива може перерости у стабільну структуру, що впливає на життя громади та стає справжнім партнером влади у питаннях національної єдності та громадянської ідентичності.

Попри різні напрями діяльності, обидві організації мають спільну мету. Це зміцнення української державності через розвиток активного громадянського суспільства. Вони працюють у тісному партнерстві з органами влади, беруть участь у роботі Координаційної ради, реалізують спільні освітні, культурні та волонтерські ініціативи.

Разом ці організації формують багатовимірну модель громадської активності: ГО «Політичний центр» зосереджується на освіті, лідерстві та формуванні громадянської свідомості, а ГО «Ведені серцем» на соціальній підтримці, допомозі військовим і вихованні солідарності. Їхня діяльність демонструє, що громадянське суспільство може ефективно працювати навіть у воєнних умовах, коли кожна ініціатива має вагу і людський вимір.

Щоб краще показати особливості роботи, потрібно порівняти характеристики обох організацій напрями діяльності, форми взаємодії з владою, джерела ресурсів і вплив на громаду. Узагальнені дані наведено в таблиці (Таблиця 2.1.).

Порівняльна характеристика діяльності громадських організацій «Політичний центр» і «Ведені серцем» у Вінницькій територіальній громаді.

Критерій	ГО «Політичний центр»	ГО «Ведені серцем»
Рік створення	2024	2021
Керівник	Микола Кирилук	Юлія Щербань
Основна місія	Формування української національної та громадянської ідентичності через освіту, громадянську участь і лідерство	Допомога військовим, підтримка ветеранів, розвиток культури взаємодопомоги та патріотичного виховання
Пріоритетні напрями діяльності	Освіта, громадянська активність, молодіжне лідерство, просвітництво	Волонтерство, соціальна підтримка, психологічна допомога, гуманітарні програми
Основні проєкти	Обласний історико-краснавчий табір «Гартусмось віками»; Форум «Армія – єдина гарантія національної безпеки України»; освітні програми «Шлях самостійності», «Громадська активність в Україні»	Фотопроект «Що тримаю біля серця»; волонтерські акції зі збору допомоги ЗСУ; уроки мінної безпеки; заходи підтримки ветеранів та ВПО
Цільова аудиторія	Молодь, студенти, представники молодіжних рад, активісти	Військові, ветерани, родини захисників, внутрішньо переміщені особи, діти
Співпраця з органами влади	Спільна робота з Департаментом соціальної та молодіжної політики Вінницької ОВА; участь у Координаційній раді; модераторка робочих груп із громадянської освіти	Участь у Координаційній раді при Вінницькій ОВА; партнерство з Департаментом соціальної політики; співорганізація заходів до державних свят
Форми діяльності	Тренінги, лекції, форуми, аналітична робота, круглі столи	Благодійні акції, гуманітарні проєкти, творчі події, інформаційні кампанії
Джерела фінансування	Гранти, партнерські програми, підтримка департаментів, благодійні внески	Благодійні акції, гуманітарні проєкти, творчі події, інформаційні кампанії
Внесок у формування ідентичності	Освітня робота, розвиток критичного мислення, створення простору для молодіжної участі	Формування цінностей єдності, вдячності, взаємопідтримки, поширення культури служіння
Рівень інституційної спроможності	Зростає завдяки участі у державних і міжнародних програмах; має сталі партнерства	Сформована волонтерська мережа; працює гнучко, швидко реагує на потреби громади
Форма впливу на громаду	Через навчання, формування активного середовища	Через практичну допомогу, взаємодію та довіру
Ключова відмінність	Аналітична та просвітницька робота	Волонтерська та соціально-гуманітарна діяльність
Спільні риси	Обидві організації діють у Вінницькій громаді, співпрацюють із місцевою владою, працюють у сфері патріотичного виховання, беруть участь у Координаційній раді при ОВА	

Таблиця 2.1. Порівняльна характеристика діяльності громадських організацій «Політичний центр» і «Ведені серцем» у Вінницькій територіальній громаді. Джерело: сформоване автором.

Як видно з таблиці, обидві організації мають спільну основу цінностей, але різні підходи до реалізації своєї місії. ГО «Політичний центр» працює переважно через освіту, просвітництво та розвиток молодіжного лідерства. ГО «Ведені

серцем» зосереджується на допомозі військовим, підтримці людей і розвитку культури взаємодопомоги.

Разом вони формують збалансовану систему, у якій аналітична, просвітницька робота поєднується з практичною допомогою громаді.

Взаємодія між цими організаціями та органами влади у Вінницькій територіальній громаді може бути подана у вигляді моделі, що відображає механізм партнерства, обміну ініціативами та прийняття спільних рішень.

Така модель демонструє, як відбувається партнерська взаємодія між громадськими організаціями та органами влади у Вінницькій громаді на прикладі ГО «Політичний центр» і ГО «Ведені серцем» (Рис. 2.2.).

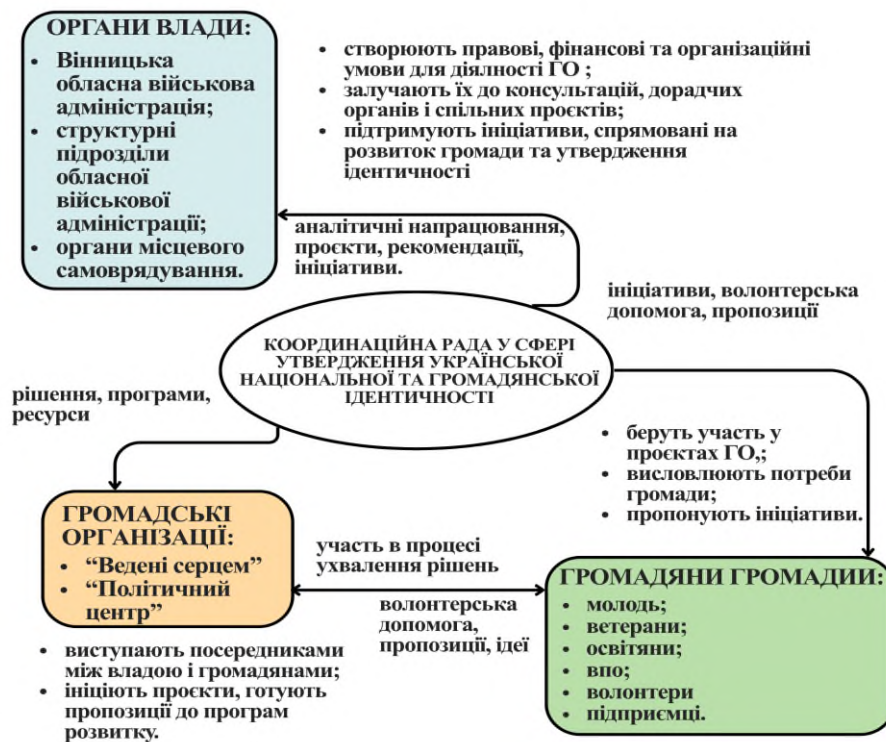

Рис. 2.2. Модель взаємодії громадських організацій із органами влади у Вінницькій територіальній громаді.

Джерело: сформоване автором.

Зображена модель показує, що успішний розвиток громади можливий лише за умови постійної співпраці між владою, громадським сектором і жителями. У центрі цієї взаємодії довіра, спільна відповідальність і відкритість. Саме громадські організації, завдяки своїй гнучкості та близькості до людей,

здатні швидко реагувати на зміни, об'єднувати ініціативних громадян і пропонувати конкретні рішення.

Досвід ГО «Політичний центр» і ГО «Ведені серцем» підтверджує, що партнерство між владою та громадськістю приносить реальні результати. Воно допомагає створювати сталі механізми участі, реалізовувати проекти, що мають суспільну користь, і формувати активне середовище, у якому кожен мешканець відчуває свою значущість.

Таким чином, громадські організації Вінницької територіальної громади стають не лише учасниками, а й рушійною силою розвитку місцевого самоврядування. Їхня діяльність доводить, що спільні дії влади та громадського сектору здатні забезпечити ефективне публічне управління, зміцнити національну ідентичність і підготувати громади до сталого відновлення країни.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Сьогодні громадські організації в Україні, на мою думку, вже не виглядають як додаток до роботи влади. Вони стали помітними учасниками місцевого розвитку. Вони працюють з молоддю, ветеранами, людьми похилого віку, допомагають у сфері культури, освіти, підтримки армії. Проте за моїми спостереженнями більшість ГО залишаються вразливими з точки зору організації роботи, фінансів і впливу на рішення влади. Саме тому питання підвищення їх спроможності та налагодження партнерства з органами місцевого самоврядування є ключовим для розвитку громад.

Організаційна спроможність громадської організації це її внутрішній порядок. Це чіткі ролі в команді, розуміння відповідальності, наявність простих, але зрозумілих правил роботи. Організація, яка має план діяльності, веде документацію, готує звіти, аналізує результати, виглядає перед партнерами надійною. За моїми спостереженнями, саме прозорість фінансів, окремий облік витрат і відкриті звіти формують довіру до ГО з боку громади, влади і донорів.

Інституційна спроможність це вже інший рівень. Йдеться про стабільність, яка не тримається на одній людині чи одному проєкті. Я вважаю, що інституційно спроможна ГО має стратегію хоча б на кілька років, постійну команду, партнерів серед органів влади, бізнесу, освітніх закладів. Вона може не лише реалізувати захід, а й брати участь у розробці місцевих програм, стратегій, положень. Такі організації стають повноцінними учасниками публічного управління на місцевому рівні.

Важливу роль відіграє зовнішня комунікація. Навіть сильна організація, яка добре працює, але не розповідає про свою діяльність, фактично втрачає частину свого впливу. Коли ГО регулярно публікує інформацію про заходи, результати, історії учасників, громада бачить реальну роботу, а не абстрактні звіти. На мою думку, це простий, але дієвий інструмент підвищення довіри.

Окремого значення набуває вміння працювати в партнерстві. Сьогодні в громадах дедалі більше говорять про модель належного врядування, де влада і

громадськість є не опонентами, а партнерами. Органи місцевого самоврядування не можуть ефективно вирішувати всі питання самостійно, особливо в умовах війни та обмежених ресурсів. ГО, у свою чергу, мають енергію, ідеї, контакт з людьми, але часто не мають доступу до ресурсів та формальних повноважень. Поєднання цих можливостей дає найбільший ефект.

Працюючи в Департаменті соціальної та молодіжної політики Вінницької облвійськкадміністрації, я маю можливість збирати та аналізувати дані зі всіх 63 громад Вінницької області, що стосуються профілю роботи нашого відділу. Тому можна впевнено зазначити, що за нашими спостереженнями, партнерство в громаді працює там, де є постійний діалог, а не формальні зустрічі кілька разів на рік. Консультативно-дорадчі органи, громадські ради, молодіжні ради, робочі групи при виконавчих органах місцевих рад можуть стати реальним майданчиком для спільних рішень. Для цього важливо, щоб позиція громадських організацій справді враховувалась, а не просто фіксувалась у протоколах.

Важливим інструментом взаємодії є місцеві конкурси проєктів і програми підтримки ГО. Коли громада передбачає у бюджеті кошти на соціально корисні ініціативи, це змінює логіку співпраці. ГО не змушені просити про підтримку в індивідуальному порядку, а беруть участь у прозорому конкурсі, де чітко прописані правила. Такі механізми, на мою думку, дозволяють перетворити активність громадян із разових акцій на системну роботу.

Разом з тим ситуація на місцях залишається дуже різною. В одних громадах вже працюють програми підтримки, бюджети участі, проводяться відкриті консультації. В інших співпраця обмежується формальними листами та разовими заходами для «галочки». Основна проблема полягає не стільки в законах, скільки в готовності місцевої влади і ГО бачити один в одному партнерів. Там, де влада боїться критики, а ГО сприймає будь-який контакт з владою як загрозу своїй незалежності, розвиток гальмується.

Європейський досвід показує, що сильне місцеве самоврядування завжди спирається на активне громадянське суспільство. У країнах ЄС діють місцеві грантові програми, центри громадської участі, цифрові інструменти

консультацій. США, країни Європи, зокрема Польща, Німеччина, Естонія, Швеція, демонструють різні моделі, але в усіх є спільний принцип: громада залучає громадські організації до прийняття рішень і фінансово підтримує їх діяльність, якщо вона корисна для людей.

На мою думку, Україна може використовувати ці підходи з урахуванням власних умов війни та відбудови. Уже зараз у багатьох громадах працюють громадські бюджети, електронні петиції, конкурси соціальних проєктів. Ці інструменти варто поширювати ширше, робити їх простими й зрозумілими для мешканців. Важливо також навчати як представників влади, так і активістів навичкам комунікації, участі, проєктного менеджменту, роботи з грантами.

Узагальнюючи, можна сказати, що громадські організації в Україні, особливо на місцевому рівні, вже довели свою актуальність та ефективність. Вони мобілізують людей, закривають прогалини в роботі державних інституцій, допомагають у найскладніших ситуаціях. Проте, на мою думку, їх потенціал використано лише частково. Без системної підтримки з боку місцевої влади та, за можливості, бізнесу, багато ініціатив так і залишаються разовими акціями.

Тому напрями удосконалення діяльності ГО на місцевому рівні, на мою думку, мають включати підвищення організаційної та інституційної спроможності, розвиток партнерства з органами місцевого самоврядування, запозичення і адаптацію європейських підходів до участі громадян. Саме поєднання сильної громади, відкритої влади та вмотивованих громадських організацій створює основу для сталого розвитку територій.

Далі, у продовженні цього розділу, логічно зосередитись на двох конкретних механізмах, які, як я вважаю визначальними для місцевого рівня: створенні профільних місцевих програм, що включатимуть пункти по підтримці громадських організацій та розвитку грантової діяльності. Саме вони дозволяють перетворити потенціал ГО на реальні, довгострокові зміни в громадах.

За результатами мого дослідження у розділі 2.1, більшість громад або взагалі не мають своїх програм підтримки молоді та громадських організацій, або мають документи, які існують лише формально. У таких програмах часто

немає чіткої логіки роботи з ГО. Немає окремих пунктів про співпрацю з ними, немає опису механізмів фінансування, немає конкурсу проєктів чи критеріїв їх оцінки. Фактично громада не знає, як працювати з організаціями. І громадські організації не знають, як звертатися по підтримку. На мою думку, через це багато активних людей опускають руки. Вони не бачать зрозумілих правил гри. У результаті розвиток ГО залежить від доброї волі окремих посадовців, а не від системи. Саме відсутність таких програм, за моїми спостереженнями, і є головним бар'єром для стабільного розвитку громадських організацій на місцевому рівні.

Коли програма є, і в ній прямо прописано підтримку громадських організацій, логіка роботи змінюється. Громада вже не діє ситуативно. Є правила, є пріоритети, є принципи конкурсу, і будь-яка організація може подати ідею й отримати підтримку. Це справедливо і зрозуміло.

Разом із колегами ми працювали над новою обласною цільовою соціальною програмою «Молодь Вінниччини: покоління стійкості - 2030». Це була велика й реально спільна робота. Пропозиції до програми ми збирали не в кабінетах, а під час двох великих заходів. Перший це Обласний історико-краєзнавчий табір «Гартуємось віками», де працювали над напрямками громадянської освіти. Другий це VIII Обласний молодіжний форум «Вінниччина молодіжна - ініціою та дією», де учасники аналізували проблеми молоді та пропонували рішення для нової програми. Це було важливо, бо наш відділ відповідає одразу за два напрямки, і відповідно ми працювали над двома програмами: обласною соціальною програмою «Молодь Вінниччини: покоління стійкості - 2030» та обласною соціальною програмою з утвердження української національної та громадянської ідентичності на 2026–2030 роки.

До їхнього наповнення ми свідомо залучали молодіжні консультативно-дорадчі органи, громадські організації та активну молодь. І особливо цінним є те, що це був не формальний збір пропозицій «для галочки». Це був справжній діалог з людьми, які працюють чи просто живуть у громадах і знають її потреби.

Було висунуто пропозицію внести до програми окремий пункт щодо взаємодії з громадськими організаціями. І цей пункт був підтриманий. Це важливо, бо раніше підтримка ГО часто згадувалась лише поверхнево. Тепер у програмі прямо прописано, що влада має працювати з громадськими організаціями на партнерських умовах. Передбачено їх участь у реалізації заходів програми, можливість залучення їх до консультацій, до планування активностей та оцінки результатів. Також у програму включили механізм надання грантової підтримки ГО, щоб вони могли подавати свої проєкти і отримувати на них фінансування. Окремо я наполягала на пункті щодо навчання для громадських організацій. Це тренінги, консультації, допомога у підготовці проєктів, менторські сесії. Багато ГО хочуть працювати активніше, але часто просто не мають інструментів, знань або підтримки. І тому я вважаю, що формування таких пунктів у програмі це не просто корисно, а необхідно.

На основі цієї програми заплановано підготовку пропозиції до територіальних громад. Передбачається, щоб вони могли використовувати обласну програму як приклад. Це будуть рекомендації, які дозволять громадам включати до своїх місцевих програм окремі блоки підтримки ГО. Йдеться як про фінансову підтримку через конкурси проєктів, так і про освітню підтримку у вигляді навчань, тренінгів та консультацій. На мою думку, такий підхід допоможе вирівняти можливості між громадами. Адже зараз у деяких громадах підтримка ГО взагалі відсутня, а в інших є хоча б базові інструменти. Якщо громади матимуть подібні програми, правила підтримки ГО стануть більш однаковими по всій області. Це створить чесніші та зрозуміліші умови для всіх організацій, незалежно від розміру громади.

Але важливо, щоб громади не обмежувалися лише молодіжною політикою чи сферою утвердження української національної та громадянської ідентичності. На мою думку, це ключовий момент. ГО працюють не в одному напрямку, а в десятках різних сфер. І громади мають дивитись ширше. Наприклад, у соціальній сфері громадські організації допомагають малозабезпеченим сім'ям, людям з інвалідністю, ветеранам, самотнім літнім людям. В освіті вони проводять

тренінги, лекції, гуртки, надають підтримку школам і молодіжним центрам. У культурі організації створюють фестивалі, мистецькі події, майстер-класи, працюють із молодими митцями. У медицині ГО часто займаються просвітницькими кампаніями, підтримкою пацієнтів, реабілітацією ветеранів. У спорті організують змагання, спортивні секції, тренування для дітей та молоді. В екології ГО працюють над сортуванням відходів, прибиранням територій, озелененням, екоосвітою. Є також напрямки безбар'єрності, інклюзії, урбаністики, громадської безпеки, розвитку підприємництва, цифрової грамотності.

У кожній із цих сфер громада може передбачити окремі пункти підтримки ГО. Це може бути оголошення конкурсів проєктів, визначення пріоритетних тем, підтримка у проведенні заходів, надання приміщень, інформаційна допомога або маленькі цільові гранти. Такий підхід дозволяє кожній громаді підсилити свій розвиток не лише за рахунок бюджету, а й за рахунок енергії та ініціатив людей, які працюють у громадських організаціях. Це створює більше можливостей для мешканців, бо різні ГО працюють з різними групами людей. І громада отримує живу мережу партнерів, які можуть допомагати, підсилювати і запускати нові ідеї.

Проте важливо зазначити, що в умовах децентралізації пропозиції до громад мають рекомендаційний характер. Громади отримали значну автономію, тому рішення про прийняття певної програми або внесення до неї нових пунктів залишається виключно за місцевим самоврядуванням. Ми можемо пропонувати, мотивувати, пояснювати, але остаточне слово залишаються за депутатами, виконавчим комітетом і головою громади. У кожній громаді своя політична динаміка, свої пріоритети і своє бачення розвитку. Саме тому потрібно шукати не лише формальні механізми впливу, а й інші шляхи, які дозволяють просувати ідеї на рівні громади.

Це підвело мене до виявлення ще одного інструменту, який я можу використати на практиці, принаймні в одній громаді області, у Агрономічній територіальній громаді. У лютому 2026 року в громаді планується оновлення

складу Молодіжної ради при Агрономічній сільській раді. Молодіжна рада - це консультативно-дорадчий орган. За правильної роботи вона реально може впливати на рішення громади, подавати свої пропозиції, ініціювати зміни, визначати пріоритети молодіжної політики.

Я планую подати свою кандидатуру до її складу, адже я є мешканкою цієї громади і бачу реальні потреби молоді та громадського сектору. Провівши аналіз, я виявила, що в Агрономічній ТГ взагалі немає місцевої програми з питань молоді. Немає і програми підтримки громадських організацій. Це означає, що всі дії влади у цих напрямках носять епізодичний характер: щось підтримали, щось ні, десь допомогли, десь не до кінця. Немає системи, немає сталих правил, немає чіткого розуміння, що вважається пріоритетом.

На мою думку, саме оновлення Молодіжної ради це ідеальний момент, щоб ініціювати створення такої програми. Молодіжна рада має право виходити з пропозиціями до органів місцевого самоврядування, і це реальний механізм впливу. Я планую піднімати питання створення програми підтримки та розвитку молоді, щоб громада отримала документ, який визначить цілі, завдання, пріоритети та механізми реалізації молодіжної політики. До цієї програми можна і потрібно включити пункти щодо фінансування ініціатив, проведення конкурсів проєктів, створення міні-грантів, а також навчання молоді та громадських організацій. Це дасть змогу перейти від випадкових рішень до системної роботи.

Найбільший потенціал для змін дає поєднання кількох речей. Насамперед це професійна діяльність у структурному підрозділі обласної військової адміністрації. Наступне це знання отримані під час навчання у Вінницькому навчально-науковому інституті економіки Західноукраїнського національного університету за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування». Саме ці знання дають чітке розуміння того, як працюють місцеві органи влади, як формуються політики та як будується співпраця між владою і громадськістю. До цього додаються знання, отримані під час спеціалізованого тренінгу програми «Молодіжний працівник» - «Адвокація молодіжної політики в громаді». Це офіційний державний тренінг, який дає сучасні інструменти впливу на політику

громади. Учасники програми вчилися аналізувати ситуацію, визначати проблеми, формувати пропозиції, будувати адвокаційні кампанії, працювати з владою та залучати людей до процесу. На мою думку, ці знання допоможуть впевненіше представляти інтереси молоді, аргументувати свої позиції та просувати створення програми, яка справді працюватиме, а не лежатиме на папері. І останній елемент це можливість працювати всередині Молодіжної ради. Це не теорія, а прямий і реальний механізм впливу. Молодіжні ради створені саме для цього: щоб молодь могла впливати на рішення у своїй громаді. Саме тому я прагну увійти до складу Молодіжної ради Агрономічної ТГ, щоб ініціювати розробку місцевої програми підтримки молоді та громадських організацій.

Якщо нам вдасться створити дієву програму в Агрономічній громаді, вона може стати прикладом для інших громад області. Це буде крок до посилення інституційної спроможності місцевого самоврядування. Адже коли рішення базуються на відкритості, діалозі, участі та прозорості це і є принципи належного врядування (good governance), до яких рухається Україна.

Але я розумію, що одних зусиль буде недостатньо. Стійкі зміни ніколи не робить одна людина. Потрібна команда тих, хто поділяє цінності та бачення. Тому я вважаю важливим об'єднати навколо себе однодумців активну молодь, лідерів громадських організацій, ініціативних мешканців громади. І передати їм ті знання, які я отримала під час навчання, професійної діяльності та спеціалізованих тренінгів. Лише команда може побудувати модель, яка працюватиме довго, незалежно від того, хто входить до ради в конкретний рік.

Проте навіть найкраща програма працює лише тоді, коли громадські організації мають ресурси для реалізації своїх ідей. Місцеві програми задають рамки і правила, але вони не завжди можуть покрити всі потреби ГО. Саме тому, наступним важливим інструментом розвитку громадських організацій є грантові програми. Це те, що дозволяє переходити від планів до конкретних дій. Грантова діяльність допомагає організаціям розширювати свої можливості, запускати нові

проекти, підсилювати команди та працювати на більш професійному рівні. І саме гранти часто стають тим ресурсом, який реально змінює громаду.

Гранти є одним з найпотужніших інструментів, які дозволяють громадським організаціям реалізовувати свої ідеї, запускати нові ініціативи та впливати на життя громади. Місцеві програми задають рамки і визначають пріоритети, але саме гранти дають можливість діяти. Проте багато місцевих ГО або не подаються на гранти, або бояться це робити. І це стосується навіть тих організацій, які є активними, ініціативними і мають сильну репутацію.

Показовий приклад це діяльність ГО «Ведені серцем» та ГО «Політичний центр», які я аналізувала розділі 2.3 роботи. Обидві організації мають високий рівень довіри в громаді, працюють системно і приносять реальну користь людям. Але вони жодного разу не подавалися на грантові програми. Причини, які вони називали, дуже типові для багатьох ГО.

По-перше, страх відмови. Активісти бояться, що їхню заявку недооцінять або висміють. Це створює внутрішній бар'єр, який складно подолати без зовнішньої підтримки. По-друге, брак знань про сам процес. Для багатьох ГО незрозуміло, як формувати бюджет, як описувати проблему, які формати звітності використовують міжнародні донори. По-третє, складність процедур. Відкриті конкурси, заповнення онлайн-форм, англійські заявки - усе це виглядає дуже складно. По-четверте, страх звітності. Організації побоюються, що не зможуть правильно оформити документи після виграшу. І, нарешті, брак впевненості. Навіть розумні і сильні ГО часто сумніваються, що вони «достатньо хороші» для грантів.

Усе це призводить до того, що багато організацій залишаються на рівні локальних ініціатив, які робляться власними силами. Але потенціал у них значно більший. І якби вони отримували знання і підтримку, ці організації могли б реалізовувати масштабні проекти та робити громаду сильнішою.

Саме тому навчання у сфері грантрайтингу є критично важливим. ГО потрібно навчити базовим речам: як писати заявку, як формувати бюджет, як аргументувати свою ідею, як працювати з донорами. Це не складно, це просто

те, чого ніхто не пояснював. Але більшість якісних навчань є платними. Тренери беруть гонорари, онлайн-курси коштують чимало, а місцеві ГО часто не мають грошей навіть на дорогу до міста, де проходить навчання. Тому такі тренінги недосяжні для багатьох ініціативних груп, особливо у малих громадах.

Робота над цією магістерською роботою також наштовхнула мене на ще одну ідею: створення власної громадської організації. В цьому є логічне продовження всього, над чим ми працюємо. Основною метою цієї ГО буде розвиток громадянської освіти. Це будуть навчання для жителів громад, а також окремі програми для інших громадських організацій. Зокрема, навчання з написання грантів, підготовки проєктів, комунікації, адвокації і співпраці з місцевою владою. Тобто моя організація допомагатиме іншим ГО ставати сильнішими і впливовішими. Щоб зрозуміти, які можливості насправді відкриває грантова діяльність для громадських організацій, важливо знати, хто саме надає гранти і які програми доступні в Україні та за кордоном.

Багато ГО не подаються не тому, що не хочуть, а тому, що просто не знають, куди можна звернутися. Тому на наступному етапі доцільно розглянути ключові українські та міжнародні установи і програми, які надають фінансування громадським організаціям.

Основні українські донори та інституції:

Міністерство молоді та спорту України - має власний конкурс для молодіжних та дитячих громадських організацій. Фінансує проєкти з молодіжної політики, волонтерства, національно-патріотичного виховання. Це один із найбільш доступних інструментів для ГО на місцях.

Український молодіжний фонд (УМФ) - новий потужний донор, який фінансуватиме ініціативи молодіжних ГО, молодіжних центрів, рад та ініціативних груп починаючи із 2026 року.

Український культурний фонд (УКФ) - підтримує культурні, освітні та мистецькі проєкти. Має багато різних програм: від локальних акцій до масштабних подій. Для ГО це один з найсильніших національних інструментів.

Український ветеранський фонд - фінансує проекти для ветеранів, ветеранських ГО, ініціатив з реабілітації, адаптації, соціальної підтримки.

ІСАР «Єднання» - один з ключових інститутів для підтримки та розвитку громадянського суспільства. Працює з різними темами: екологія, інклюзія, адвокація, розвиток громад, інституційне зміцнення. Має дуже доступні і практичні конкурси.

Фонд «МХП-Громаді» - приватний український фонд, який фінансує місцеві ініціативи, конкурси, проекти розвитку громад, інколи інституційну підтримку.

Інші профільні конкурсні програми - іноді гранти запускають обласні адміністрації, бізнес-асоціації або міські ради. Це переважно мікропроекти, але вони є добрим стартом для ГО.

Основні міжнародні донори та фонди:

Рада Європи - підтримує демократію, розвиток громадянського суспільства, участь молоді, адвокацію, права людини, реформи на місцевому рівні.

House of Europe - фінансує культурні, освітні та міжсекторальні проекти. Пропонує гранти, обміни, резиденції, навчальні програми.

UNICEF - працює з питаннями захисту дітей і молоді, освіти, психосоціальної підтримки. Має окремі програми для ГО в громадах.

ПРООН (UNDP) - підтримує розвиток громад, екологічні ініціативи, реформи місцевого самоврядування, цифровізацію, прозорість.

Фонд Східна Європа - працює у сферах цифрової освіти, безбар'єрності, залучення громадян, розвитку громад, соціальних інновацій.

Міжнародний фонд «Відродження» - працює переважно в Україні. Підтримує проекти у сфері прав людини, громадянської освіти, боротьби з корупцією, аналітичні центри, адвокаційні кампанії.

Деякі європейські та американські програми демократичного розвитку - це фонди, які працюють над підтримкою демократичних процесів, місцевого

самоврядування, виборчих прав, адвокації та громадської активності. Наприклад, DRP (Democratic Resilience Program) та інші подібні ініціативи.

Інформацію про грантодавців та донорів зібрано особисто із власного аналізу.

Перелік донорів показує, що можливостей існує дуже багато. Але доступ до них мають лише ті громадські організації, які знають, як працювати з грантовими програмами. І саме тому наступним важливим кроком стає питання навчання, менторства та підтримки ГО, щоб зробити грантові можливості доступними для громадських організацій на місцевому рівні.

Отже проведене дослідження показало, що громадські організації на місцевому рівні мають великий потенціал, але далеко не завжди можуть його реалізувати. На мою думку, головними умовами їхнього розвитку є чіткі правила співпраці з владою, наявність місцевих програм підтримки та доступ до грантових можливостей. Саме тому важливо, щоб громади розробляли профільні програми, де окремо прописані механізми взаємодії з ГО, конкурси проєктів, навчання та фінансова підтримка.

Не менш важливим є розвиток грантової діяльності. Як показало моє дослідження, навіть сильні та активні ГО часто не подаються на гранти через страх, брак знань або складність процедур. Це стримує їхній розвиток і обмежує можливості громад. Тому організаціям потрібне навчання, менторство і доступні інструменти, які допоможуть їм упевнено працювати з грантовими програмами.

У результаті стає зрозуміло, що розвиток громадських організацій залежить не лише від їхнього бажання, а й від підтримки з боку влади та бізнесу. Якщо ці системи працюватимуть разом, то ГО зможуть перетворитися на сильних, професійних і постійних партнерів у розвитку громади. Саме так формується середовище, де ініціативи людей не залишаються розрізненими, а стають частиною сталих та відчутних змін.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження показало, що громадські організації є важливою складовою розвитку територіальних громад і сьогодні відіграють значно більшу роль, ніж кілька років тому. Зміни в управлінні, децентралізація, війна та зростання громадянської активності сформували нові умови, у яких ГО стали не лише учасниками соціальних чи волонтерських процесів, а й реальними партнерами для місцевої влади. Це підтвердив аналіз теоретичних підходів і практичних прикладів у роботі.

У межах роботи було з'ясовано, що громадські організації виконують не одну, а багато функцій: від участі у реалізації місцевої політики до формування активного громадянства. У науковій літературі наявні різні підходи до трактування їхньої ролі. Проте переважна більшість із них сходяться в тому, що без участі громадськості влада не може повноцінно виконувати свої управлінські функції. Це особливо помітно на місцевому рівні.

У результаті аналізу діяльності громадських організацій у територіальних громадах стало зрозуміло, що значна частина проблем пов'язана з браком умов і підтримки. У багатьох громадах виявлено відсутність місцевих програм, що регулюють співпрацю з громадськими організаціями. А там, де програми є - не вистачає конкретики та механізмів фінансування. Також проблемою є відсутність в них описаної чіткої системи взаємодії. На прикладі ГО «Ведені серцем» і ГО «Політичний центр» було показано, що навіть активні та стійкі організації можуть втрачати можливості через недостатню інституційну спроможність, низьку грантову активність і відсутність знань щодо залучення ресурсів.

Аналіз зарубіжного досвіду допоміг зрозуміти, що громади, які системно працюють із громадським сектором, отримують значно кращі результати. До таких результатів можна віднести зростання участі людей, покращення якості рішень, посилення довіри. Європейські практики показують, що ключем є відкритість влади, діалог та прозорі правила співпраці. Ці принципи можуть бути адаптовані в українських умовах, і особливо на рівні територіальних громад.

У роботі було запропоновано напрями, які можуть покращити діяльність громадських організацій. Насамперед це створення місцевих програм розвитку, які включатимуть пункти про підтримку та взаємодію із ГО. Важливим є також розвиток грантової спроможності. Саме через гранти організації можуть отримати ресурси для розвитку і стати більш самостійними та професійними.

Окрему увагу приділено навчанню представників громадських організацій, адже багато з них потребують базових знань із проєктної діяльності, комунікацій та інституційного розвитку.

Узагальнюючи результати дослідження, можна сказати, що громадські організації мають великий потенціал для розвитку громад. Проте для цього їм необхідні підтримка та партнерство з владою. Лише за цих умов вони зможуть виконувати свою роль та бути надійним учасником процесів місцевого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Абрамов Л. К., Азарова Т. В. Цільові програми та механізми по забезпеченню прозорості у процесі їх реалізації. – Кіровоград : ІСКМ, 2010. – 100 с.
2. Афонін Е. А., Гонюкова Л. В., Войтович Р. В. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики. – Київ : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. – 219 с.
3. Бакуменко В. Д. Збірник вибраних наукових праць. Частина 1 : Розвиток теорії та методології державного управління. – Київ : АМУ, 2015. – 284 с.
4. Бакуменко В. Д., Бондар І. С., Горник В. Г., Шпачук В. В. Особливості публічного управління та адміністрування : навч. посібник. – Київ : КНУКіМ, 2016. – 167 с.
5. Бебик В., Бортніков В., Дегтерьова Л., Кудряченко А. Держава і громадянське суспільство: партнерські комунікації у глобальному світі. – Київ : Ін-т громадянського суспільства, 2018. – 248 с.
6. Берченко Г. В. Громадянське суспільство в Україні: конституційні аспекти. – Харків : Юрайт, 2019. – 208 с.
7. Ващенко К. О. Експертно-аналітичне забезпечення державної політики : навч.-метод. матеріали. – Київ : НАДУ, 2023. – 256 с.
8. Габермас Ю. Залучення іншого. – Львів : Астролябія, 2016. – 392 с.
9. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості. – Львів : Літопис, 2020. – 319 с.
10. Гирик М. А. Інституціоналізація участі громадян у здійсненні державного управління : дис. на здоб. наук. ступ. канд. наук з держ. управління. – Київ, 2019. – 303 с.
11. Говлет М., Рамеш М. Дослідження державної політики : цикли та підсистеми. – Львів : Кальварія, 2022. – 264 с.
12. Головатий М. Політико-правові аспекти взаємодії демократичної держави й громадянського суспільства. – Київ : УАДУ, 2021. – С. 20–28.

13. Громадянське суспільство: ідеологія і реальність / М. Мокляк, В. Барков, Ю. Корнілов, О. Лазоренко та ін. - Київ, 2021. - 269 с.
14. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики / Е. А. Афонін, Л. В. Гонюкова, Р. В. Войтович. - Київ : Центр сприяння інституц. розвитку держ. служби, 2021. - 160 с.
15. Денисюк М. В. Теоретико-правові засади взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства : дис. ... канд. юрид. наук. – Київ, 2019. – 220 с.
16. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. Ратифікована Законом України від 15 липня 1997 р. № 452/97-ВР.
17. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» № 5073-VI від 03 вересня 2024 р
18. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. № 4572-VI.
19. Закон України «Про доступ до публічної інформації» № 2939-VI від 08 серпня 2011 р.
20. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР.
21. Закон України «Про публічні консультації» № 3841-IX від 20 червня 2024 р.
22. Закон України «Про соціальні послуги» № 2671-VIII від 27 вересня 2025 р.
23. Карась А. Громадянське суспільство як здійснення свободи: центрально-східноєвропейський досвід / за ред. А.Карася. - Львів, ЛНУ, 2021. - 384 с.
24. Карась А. Ф. Філософія громадянського суспільства. – Київ ; Львів : ВЦ ЛНУ, 2023. – 520 с.
25. Князев В. Громадянське суспільство в контексті реалій сучасної України / В. Князев, Ю. Бакаєв // Формування громадянського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи : зб. - Київ : Вид-во УАДУ, 2020. -338с.

26. Колодій А. Ф. На шляху до громадянського суспільства. – Львів : Червона Калина, 2022. – 276 с.
27. Конституція України : Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР.
28. Лациба М. В., Красносільська А. О. Правові умови розвитку громадянського суспільства в Україні. – Київ : УНЦПД, 2022. – 192 с.
29. Манжола П. Форми участі громадськості у діяльності органів публічної влади. – Стратегічні пріоритети, 2018. – № 4. – С. 13–18.
30. Нестерович В. Ф. Вплив громадськості на прийняття нормативно-правових актів. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2020. – 736 с.
31. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2018 р. № 1049 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка».
32. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 червня 2024 р. № 578 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми “Молодь України: Покоління стійкості — 2030”».
33. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики».
34. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року».
35. Пухкал О.Г. Модернізація системи державного управління в контексті розвитку громадянського суспільства в Україні / О.Г. Пухкал : Автореф. дис. на здоб. докт. наук з держ. управління за спец. 25.00.01 теорія та істор. держ. управл. Київ: НАДУ, 2019. 336 с.
36. Розова Т. Специфіка становлення громадянського суспільства в Україні. – Одеса : Юридична література, 2019. – 336 с.

- 37.Рукомеда Р., Ткачук А., Артеменко В. Влада і громада : співпраця у вирішенні місцевих проблем. – Київ : Ін-т громадського суспільства, 2018. – 188 с.
38. Рішення Вінницької обласної ради від 29 січня 2021 р. № 31 «Про затвердження Обласної цільової соціальної програми «Молодь Вінниччини» на 2021–2025 роки».
39. Телешун С. О., Ситник С. В., Рейтерович І. В. Публічна політика. – Київ : НАДУ, 2019. – 340 с.
40. Тертичка В. Державна політика : аналіз та здійснення в Україні. – Київ : Основи, 2022. – 750 с.
41. Указ Президента України «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства на 2025–2030 роки».
42. Чальцев О. М. Публічна політика : теоретичний вимір і сучасна практика. – Вінниця : ФОП Барановська, 2019. – 336 с.
43. Чаплай І.В. Формування довіри між органами державної влади та громадськістю в незалежній Україні. Вісник НАДУ. с. «Державне управління». 2018. № 3. С. 5-9
44. Якубовський О. П. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії : монографія / О. П. Якубовський, Т. О. Бутирська. - Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2020. - 196 с.